

საქართველოს
საეკლესიო
სამართლებრივი
სამსახურის
სამსახურის

ქართული
ლიტერატურა

F19.805

განღვიბებულმან სიყუარულითა
 ძეთა მამულისა ჩემისათა, დაკვსდევ ღუბა-
 წლი, და გარდმო-ვიღე ვარაბადინი ესე ცხ-
 ენთა, და პირუტყუთა, რუსულისა საყ-
 ცხო-თთა ვარაბადინთაგან, რომელი ი-
 ყო ფრიად სარგებელ ყო-ველთა პირუტ-
 ყუთა, და დამცუწლ მათდა ამას შინა
 ხსენებულთა სენთა. ვარაბადინი ესე შეწ-
 ყობილ-არს სამკურნალო-თა წამალთა
 შესაკებითა ესრეთ რომელი ვაცად ვაცადსა
 ძალ-უმს ხმარება ამისი, და შესაკებაჲ წა-
 მალთა ვითარ ენებო-სთო ხოლო დაიბეჭდა
 ესე საფასითა ჩემითა სანკვ პეტერბურგსა
 შინა წელსა, 1818, საქართუწლო-ს მე-
 ფის ძე, და ვამართუნი მისის იმპერატო-
 რების დიდებულთა ყო-ვლად მოწყალის
 გელმწიფის სასახლისა და სხუათა;

და სხუათა, თრღენტა ვაჟალოერი ბაგრატი :

სოლო წიგნი ესე იქმნა განხილულ სა-
კელმწიფოსა კოლეგიასა შინა უცხო-ს
მხრისათა მმსახურებელისა ნადვო-რნის
სო-ვეტნივისა და ვაჟალოერისა გო-დერ-
ბი თვირალო-ვის მიერ :

და დაიბეჭდა ზედა მხედველო-ბითა და-
განმართვითა, საქართუქლო-ს მხნაურის
გიორგი ელიო-ხო-ვისათა. ს. ჰ. ბურღის
სტამბასა შინა იო-სებ იო-ანესო-ვისასა
წელსა 1818 თვესა ივლისსა 28 ვს' :

თასი ამისი არის, თასი რეუბლი თე-
თრი ფულისი :

* *
 * სამკურნალო *
 ცხენთა *

~ ~ ~ ~ ~
 წ. I. ა

გაციებისათვის,
 ანუ, სურდოსათვის
 ცხენისა.

გაციებულს ცხენს ამითი შეე-
 ცუობა, ცხენი ბევრი ნარბენი და ნაო-
 ფლი ვარში რომ დარჩება და ცივი ქარი
 დაჭკრამს მით გაცივდება, და ანუთუთბი-
 ლის საფრინობო-დამ ცივს საფრინობოში და
 ებას ამითიც შეიძლება გაცივება: (შენი-
 შუნასენისა) გაცივებულს ცხენს ესნი-
 შნები ექნება: ხველას მოაყოლებს,
 თავს ძირს დაიღებს და დაჭკიდებს, მოწ-

ყენილი იქნება, ცხვირის ნემსოები შე-
ეკვრის და ფრუშტუნს დაუბლის, ყუ-
რის ძირებში სიმსივნე ექნება, და ცხვი-
რიდამ წყალიც ღენას დაუწყებს.

ს ი ა , ა მ ს ე ნ ის ა თ ვ ს წ ა მ ა ლ თ ა :

შირველად ვისრის ძარღუში სისხ-
ლი უნდა გამო-უშუა ვითარცა წერილთა
იმსახედ, მეომე ამწამლებით ჰსწამლო: (*)

ს ი ა .

მოიღე ანისულის თესლი ათი მის-
ხალი, დიდი ვამა ესეც ათი მისხალი, მი-

(*) თუ დიდი და ახალი ცხენია იმას სისხ-
ლი გამო-ეშუება ო-რი ბუტილოვა, დათუ
კვიცი არის, ნახევარ ბუტილოვა, და
სუსტსაც ასევე, და თუ ხნისანი არას ;
იმას ერთი ბუტილოვა.

რტკვილის ძირი ერთი ბლუფი ესენი ერთათ აურივე დანაყილი და ჩაყარე ქოთანში, და შედ დაასხი სამი ბოთლი წყალი ადრულე კარგათ და გაჭსწურე, მერმე ამწვენში აურივე ერთი ბოთლი თეთრი ღვინო, და გოგირდიოზი მისხალი წმინდათ დანაყილი, და დალეკინე დღეში ორჯელ თითო ბუტილკა და მოჩჩება. (*)

ამის თვსუე.

მოიღე მაყულის ძირი კარგათ დაჩეჩქვე, აურივე ამაში დუდგულის ყუაკილი

(*) ყოველთავე თითოს ამწამალს დააცალე ხუთ საათს ჩადგან გვიან გასჭრის ცხენის ანატომიაში, დათუ ამან არ არგოს, მერე შემდგომი მეორე წამალი მიეც ამსენისათვისსუე, და ყველასავე სენსა, პირუტყვთა და ცხენთაცა ასე უწამლე.

ერთი მუჭი , ესენი ერთათ მოხარზე ვა-
 რგათ დაგარდასწურე , ამწვენში აური-
 ვე ცოცა თაფლი და დღეში ერთს ბუჭი
 ლვას დააღვევინებდე და უთუოთ მოზრება:
 ღოურჯი შიჟარი რომ დაწო და იმის
 ვომლი უყრხოლო-ესეც არგებს . შა-
 ქარიცრომ უყრხოლო-არგებს, საჭმლ-
 ადმწუანებალასი აჭამე, და თუხამთარი ი-
 ყოს თივა , ქერი ცოცა მიეცით, და მო-
 თხო წყალს დააღვევინებდეთ და თბილად
 იყოლიეთ :

~~~~~
 §. 2. ბ

მჭკლისა და ზმოზებისათვის
 ცხენისა (*).

ამისი ნიშანი ასე იცნობება , რო-

(*) ამსენს ქართულნი ყინილ ყურთის-
 უხმობენ , და თათარნიცა :

დესაც ცხენი ერთს ადგილს ველარ ღვე-
 ბოდეს, და სშირად და საწოლად ემ-
 წადებოდეს და ვერც წკებოდეს, და
 თუ დაწუა მალე წამოიჭრას, და სშირად
 თავს იმ მტკივნეულის-გვერდისაკენ ი-
 ღებდეს და უყურებდეს, და თუ დიდი
 ტკივილი მოემატება, მაშინ და წკება და
 გორვას იწყებს, და თვალებს მაღლა ჭი-
 მას დაუწყებს, ფეხებსაც გაჭსჭიმავს და
 წმომრებას მოჭყუება, ფეხები და ყურე-
 ბი ხან გაუცივდება და ხან გაუთბება,
 ოფლს დაასხამს და შარდსაც შეხუთავს.
 რომდესაც რომ ცხენს ეს სენი ასე დაემა-
 რთოს ასე უწამლო:

შირველად გამოუშვი სისხლი კის-
 რის ძარღვებში, თუ ცხენი დიდი არის
 და ახალი სამი ბუტილიკა, და თუ მომცრო-

ანუსუსტი ცხენი იყო-ს , იმას ბუტილკა
ნახევარი, ანუ ერთი ბუტილკა, და მერმე
ჭსწამლე ამითი :

ს ი ა • წ ა მ ლ ი ს ა წ ა ს ა ს მ ე ლ ი •

მო-ილე ნიშადური, და ჩაყარე მა-
გარს ო-ტკაში, აურივე ნიგვზის ზეთი,
და უსვი თბილი იმ მტკივანს გუკერდზედ,
დიდათ არგებს:

დ ა ს ა ლ ე ვ ი :

მო-ილე ანისული ათი მისხალი,
კო-თხუფი რაჟა მისხალი, პიჯნა ცალი
მუჭი, გვირილის ყვაკილი ერთი ზღუფი,
ღვივის ვაკალი ცალი მუჭი, ესენი ერთათ
აურივე, ჩაყარე ქუაში და ზედ დაასხი
ამათ ო-თხი ბუტილკა წყალი, მო-ხარზე

ცხენთა

ესენი ერთათ , მეწმეგაჭსწურე , აური-
კე ცო-ტა თაფლი და ნელთბილი დააღეკინე
დილას და საღამო-ს თითო-ბუჭილვა საუ-
სე . (ამისთვისკე) . მო-იღე თიახფარუხი
ორი მისხალი , გაღესე ერთ ბუჭილვა
ღვინოში და დააღეკინე , დიდათ თბილათ
ამყო-ფე ცხენი , (ამისთვსკე) . მო-იღე ფუ-
ტურო-ნიკვის ხისა და ფო-თო-ლი , ერთს
სახლში შეიტანე ცეცხლზედა და აყარე , კა-
რები და ფანჯარა დაუეც , ცხენი შიგნივო-
მლში დააყენე და აცალე ვინამ ო-ფლი კარ-
გაშესქ დებო-დეს , მერე ზედ თბილათ და-
ხურე , და ეცადე არ გაცივდეს და ეს დი-
დათ არგებს :

გასახსნელი ტანში ო-ყნა :

მო-იღე ტუხტის ძირი ერთი მუჭი ,
თამბაქო-ათიო-დე ფო-თო-ლი , ბაღბის მი-

რი , ანუ დუდღუბელა ერთი მუჭი, ესე-
ნი ერთათ ჩაყარე ქოთანში დაასხი წყა-
ლი და ააღუდე ვარგათ და გასწურე ,
ამ წვენში , და ჩააგდე ცოცა ახალი
ერბო , ანუ ზეთი, ჩაასხი ნელ თბილი გუ-
დაში , ჰიჩხე მასრა გაუკეთე და მიეცე , უ-
კანა ვარდიამ ესე გასხნის და დიდათ არ-
გებს, საჭმელად თივა უნდა მიჭსცე ცო-
ცა და ქაგო აჭამე .

§ 5 გ:

მ უ ც ლ ი ს - ტ ვ ი ვ ი ლ ი -
ს ა თ ვ ს ც ხ ე ნ ი ს ა :

ნიშანი ამ სენისა ეს არის , სშირად
დაწკება , და აღგება , და გო-რუასაც და-
იწყებს , და უკანა ფეხებს სშირად მუც-
ელზედ ცემას დაუწყებს , და წინა ფეხებ-

საც ცოკუას მოაყოლებს , და საჭმელსაც ვეღარა ჰსჭამს , რომ წაიქცევა ფეკებსაც ჭიმას დაუწყებს , და თუალებს მაღლა ცრიალს დაიწყებს , და სენი ესე , ასე იცნობება :

სია წამლისა დასალევი :

მოიღე ღვინო ერთი ბუცილკა , ზეთუნის ზეთი , ანუ სელის ზეთი ერთი ბუცილკა , აურივე ესენი ერთათ , და გაჭყავ შუაშედ და დაალევინე დიდათ არგებს :

დასალევი ამისთვისვე დიდათ მა-

რგებელი :

მოიღე თრიახფარუხი ორი მისხალი , აურივე და გალესე თეთრს ღვინოში თბილში ერთს ბუცილკაში და დაალევინე , დამსწრაფლ მოარჩენს :

ამისთვისვე დასალოევი :

მოიღე მარანდულის საჭონი რვა ღრამი გარდახალისებული , გორჯილა ორი ღრამი , ღვივის კენკრა ცალი ბლუჯი , კოჭა ოთხი ღრამი , ესენი პირველად აურივე ყვითელი კვერცხის გულით , და დახილე , მეგრე გალესე ერთს ბუტილვა ღვინოში გამთბარში , გაჭყავ შუამხედ და დაალოევინე დიღათ არგებს :

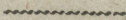
ამისთვისვე :

მოხარზე კოთხუჯისძირი ბ მისხალი , დაჩეჩკილი წყლითა , აურივე ცოცა თაფლი , და ნახევარ სტაქანი ოცვა და დაალოევინე ერთი ბუტილვა :

თუ მუცელში ყაბნათ იყოს , ოენა მიეც გასახსნელი ვითარცა შემო წერილო-

არს: საჭმლად უნდა მიჭსცე ქაგო, ანუ ქერის ფქული და თივა, საჭმელი ამ წამლობის შემდგომად გვიან მიეც, წყალი თბილი დააღვეინე, ვიდრე ერთს ვერადმდე, და თბილად დააბი:

§ 4 ღ •

კველისათვის ცხენისა:

ცხენს რომ ხუჭლა მოაყოლოს ასე უნდა ჭსწამლო:

შირველად სისხლი გამოუშვი, გვერდის ბარღუში, შემდგომად ეს წამალი მიეცი: მოიღვე ფურის ვარაქი ერთი სტილი, თაფლი ნახევარ სტილი, ძირცუბილის ძირი დანაყილი მცურად, ერთი ბლუფი ჭქმენ აბეხად, დილას და

საღამოს ჩააყლაპებდე თითო-კვერცხის-
 ცოლასა დიდათ არგებს :

დასალოევი ამისთვსვე

მოიღე ხრენი და დანაყე ვარგათ ,
 აურივე ცოცა მარილი , და თითო-ს სცა
 ქანს წყალში გახსნიდე და დაალოევიებდე
 დიდათ არგებს :

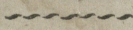
ამისთვსვე .

მოიღე ვარდვაჭაჭის ძირი ერთი მუ-
 ჭი , ცაცხვის ყუყვილი ერთი ბლუქი ,
 ვულბუხოს ძირი ათი ღრამი , დუდგუ-
 ლის ყვაკილი ცალი მუჭი , ესენი ერ-
 თად მოხარშე , მეზე გაჭსწურე და აუ-
 რივე ცოცა თაფლი , და დაალოევიე
 დღეში თითო-ბუცილვა , და დიდათ
 არგებს : საჭმლად უნდა მიჭსცე დაღერ
 დილი ქერი ქერქ გაცლილი , თუ საფ

სულია ახალი ბალახი აჭამე , და თუ წა
 შთარია თივა , ბზე არ ეჭმება წყალიც
 მოთბო-დაალოკინე :

ქ 5 ე .

ქუშისათვის , ანუ ნაფაჩისათ-
 თვის ცხენისა , უფალიუიფსონ
 პირველი ფრანციის პრეფე-
 სორი ცხენთა მკურნალიმო-
 უთხრობს ამ სენისათვის :

ქუში ანუ ნაფაჩი , ამის მიხედვით შე-
 დგება , კვცს , ანუ ახალს ცხენს , საჭ-
 მელს ანუ ქერს მომატებით აჭმევს გას-
 უქებისათვის , მაშინ მოსანელებელი ფო-
 რები ნაწლოვთა და ფაშუთა შინა დაიც-
 მიან , საჭმლის მოუნელებლობით . და

ამის გამო იწყებს ცხენი ქოშინსა , ეგრეთვე ბევრს ნაზბენს ცხენს და ნაოფლსა , და დიდათ დაღალულოს ცივი წყალი რომ დაალოკინოს , და ანუ დაღალულოს ქერი მიჭსცეს , ამათგან წარმოდგება სენი ესე . (უფალი უიფსონ .) მოუთხრობს რომე , ესე სენი დიად მნელი მოსარჩენი არისო , და ნამეცნავად ბერის ცხენისათ , გარნა კუთლად მეცადინეობა ვერ არსო :

სია ამ სენის წამალითა :

მოიღე ჰანჯისხის ყლორტები , გაახმე და დანაყე წმინდათ , ამაში აურივე ტვივის ხის ფოთოლი , და საღობია ბალოხი , ესენი ერთად დანაყე და აურივე თანასწორად , დილას და საღამოს ქერზე მოუყრიდე და აჭმევდე არგებს :

სია ამისთვსვე :

მოიღე ჩადუნა ბალახის ძირი ერთი
 მუჭი , დაჩეჩქვე , და ამაში აურივე ცო-
 ტა კულმუხოს ძირი , მოხარშე ესენი
 ერთად , გაჭსწურე და ამ წვენში აური-
 ვე ერთი სტილი სელის ზეთი , და ერთი
 ბუტილვა კარგი ღვინო და თაფლი , ე-
 სენი ერთად არეული დილას და საღამოს
 დაალევინე ნახევარ ბუტილვა ნელთბი-
 ლი , და უთუოდ მოჩრება :

სია ამისთვსვე :

მოიღე სრენი , (ესე იგი მდოგვი)
 დაალობე წყალში ერთსღამეს , აურივე
 ერთი სტაქანი კარგი ძმარი , და თაფლი ,
 და დაალევინე ნახევარ ბუტილვა დიდათ
 არგებს :

ამისითვისკე ,

მოიღე გოგრის კურკის თესლის ზე-
თი , ანუ ახალი ზეთუნის ანუ ნუშის
ზეთი , ერთი ფინჯანი , აურივე ამაში რე-
ვანდი ექუსი მისხალი , გახსენ ერთს ბუ-
ტილკა რძეში , დანელ თბილს და ალეკინე-
ბდე დილას და საღამო-ს , დიდათ არგებს :

ამისთვისკე

მოიღე თაფლი ერთისტილი , ჩაასხი
ქოთანში , ზედ დაასხი ერთი ბუტილკა
ვარგი მმარი და ჩაყარე ხუთი თაჳი ხახვი
დაჩექქვილი , მოხარზე ვარგასქლათ , გა-
აცივე და დღეში ნახევარ ბუტილკას დაა-
ლეკინებდე , ქერის ჩყლითამის : საჭმლად
უნდა მიჭსკე მწუანე ბალახი , და თუნამ-
თარი არის , თიჳა უნდა აჭამო ცოცა დას-

ველებული, და მარილი ზედ მო-ყრილი,
და ქერიც ცო-ტა აჭამე, წყლის მაგიერ
დაფქულს ქერის ფქვილს ნელთბილს
წყალში მო-უკიდებდე და დააღვეინებდე:

§. 6. 3

თავ ზრუს სხმისათვის ცხენისა:

ნიშანი თავზრუს სხმისა, ანუ ბნელი-
სა, ესენი არიან, ცხენი ყო-ველთვის მძი-
ნარე იქნება, თუალები და წირჭლებული
ექნება, და შესივებულიც ექნება სიცხეც
ექნება და რყევას შეიქმს, და საჭმლიდა-
მაც მო-იჭრება, თავი დაკიდებული ექნე-
ბა და ვისერი მო-წყვეტით, და ცო-ტა
ცივებაც ექნება, და რავაცი ახლო-ს მი-
ვა, ანთავსე ხელს მოჭვიდებს, მაშინვე
უკანას ფეხებით ჩაიდრივება და წაქცევას

მოინდომებს , და ოდეს თავბრუ მო-
ემატება , მაშინ ინკურგლივ ტრიალს და
იწყებს და ბევრჯერ წაიქცევა , ნიშანი
ამსენისა ეს არის :

წამალი ამსენისათვის :

პირველად სისხლი გამოუშვი კისრის
ძარღვში, შემდგომად ასესწამლე: მოი-
ლე ეშპაკის ფინთი ოთხი ღრამი , თაყვის
უკერი მტურად დანაყილი ორი-ღრა-
მი, ძირი ვალერიანე ბალახისა (*) რუა-
ღრამი, და ცოცა ქარვის სეთი , აურივე
ესენი თაფლით ჰქმენ აბებად , პირველად
უნდა ჩააყლაპო დღეში ორი აბი, დამერ-
მე თითო, და დაალოკინო მოხარშული
ძირტკბილის წვენი არგებს ესე დიდათა :

(*) ესე იგი ვაცა ბალახი .

სია დასაღეჯი:

მოიღე სინგური სამი ღრამი, აბრე-
შუმა ბალახი ათი ღრამი, ეშმაკის ფი-
ნთი ორი ღრამი, მკურგუალი წამალი
მისხალი ორი, მური ღრამი ორი, ზეთი-
ნიგვისა ორი ღრამი, ამაში აურივე თრი-
ახფარუხი ორი ღრამი, წყლით გაღესდე
ამწამლებთ ერთათ შესაკებულთა და სა-
მად გაჭყოფდეთ, და დღეში ერთხელ დაა-
ღეჯინებდეთ ნახევარს ბუცილკას, ესე
დიდათ საიმედო წამალი არის:

სია აბებისა:

მოიღე შავი საბრი რუა ღრამი,
მური ორიღრამი, ეშმაკის ფინთი ორი-
ღრამი, საფრანა რუა ღრამი, ესენი ერთათ
თაფლში მოსიღე და აბებად ჰქმენ და ჩა-
აულაბებდე, დიდათ არგებს და მოჩჩება:

წ. 7. 9

ყელის ცვივილისათვის,
 ანუ ყელის სიმსივნისათვის
 ცხენისა:

ამისი ნიშანი ეს არის, ჰიზველად
 მადა შეეკვრის და ხველას დააწყებინებს,
 ციება და ცხელებაც ექნება, და საჭმლის
 ჩაყლაპასაც დაუშლის, კისერი და ყელი
 დიდათ გაუსივდება, და დიდი მავნებელი
 სენი არის ცხენისა, და გულის-
 გმის-ყოფით უნდა ამ სენს წამლობაჲ:
 (ამ სენს თათარნი ბოლმას უკობენ.)

წამლობა ამ სენისათვის.

ჰიზველად კისრის ძარღვში სის-
 ხლი გამოუშვი : მოიღე ცუხცის ბი-
 რი ერთი მუჭი, თეთრი ლილიყარი ერ-

თი მუჭი , სელის თესლი დანაყილი ცა-
ლი მუჭი , ქაღბანა ორი ღრამი , ესენი
ერთად მოხარშელორის ქონში და უს-
ვი ნელთბილი ყელის სიმსივნეს :

(ამისთვისვე) მოიღე ძაღლის ფინ-
თი ორი ვოჭი , ხორასანი ერთი ვო-
ჭი , ჩაყარე ესენი თხის რძეში მოხარშე ,
შუა გაჭყავ და დაალოვინე არგებს :

[თუ მაგარი მუწუვი იყო-ს :

მოიღე სელის ფქული ერთი მუჭი ,
ქერის ფქული ერთი მუჭი , აბზინდა ბა-
ლახი ერთი მუჭი , ლელუს ჩირი რამთე-
ნიმე , საფრანა ორი მისხალი , , ხახვის
თავი რამთენიმე შემწუარი , ესენი რძით
ფაფათი მოხარშე და თბილ თბილი ადე ,
და რომ გამოერწყოს , მეომე ტრილო-
ბის ძალამოთი ჰსწამლე და მორჩება :

საჭმლათ თივა აჭამე და ქერი ცოცა ,
 მოთბო წყალი დააღევინე :

(ამისთვისკე) მოიღე ზეითუნის ზე-
 თი ერთი ფინჯანი, კირის წყალი ერთი
 ფინჯანი , აურივე ორი მისხალი ნიშად-
 ური , და ერთი მისხალი ქაფური , ესე-
 ნი ერთად გაღესე კარგათ , და უსვი იმ
 ყელის სიმსივნეს , დიდათ არგებს და მა-
 ლეც მოარჩენს :

~ ~ ~ ~ ~

ფ 8 წ :

თუალის ტკივილისა თვის
 ცხენისა :

თუალის ტკივილი ამისგან იქმნება ,
 ცხენს რომ თუალში შემოჭკრას, და ანუ
 უკბინოს რამემ, ანუ მოუნაშიბალახი ანუ

ჩხირი მოხვდეს , და უფრო-რე დიდს
სიცხისაგანაც დაეძარბება , ო-ფლი რომ
ჩამო-ედინება თუალში :

სია ამის წამალია :

მო-იღე ცივი წყალი , და ცო-ტა მმა-
რი , და ერთად აჩუქლით ბანე აჩუქებს :

(ამისთვისვე) მო-იღე ვარდის წყა-
ლი ერთი ფინჯანი , დანაყილი ნიშადური
ნახეკარ მისხალი, ღილა ერთი მისხალი
შაქრის ყინული ო-რი მისხალი, ესენი ერ-
თად აურივე და ცილო-ს მჩუარს გაავ-
ლებდე დაადებდე მტკივანს თუალს, რამ-
თენჯერაც გამრეს იმთენჯერ დაასუკლებ-
დე და დაადებდე, დიდი გამო-ცდილი და სა-
უკეთესო წამალი არის :

დასიკებულო, რომჭქონდეს გარეშემო,

დანაყე ვაშლის კურკა და ვარდის ფურცელი , ესენი პირველად მოხარშე, გარდმოიღე და აურივე კურკის ცილით დაადევ იმ სიმსივნეს დიდათ არგებს :

§ 9 ო .

ქ ა ნ ის ა თ ვ ს ც ხ ე ნ ის ა :

მოიღე შაკი საბრი ოთხი ღრამი , თიასფარუხი ოთხი ღრამი , ესენი ძირცვბილის ძირით ჰქმენ აბეზად , და აურივე ორი მისხალი წაფრანა , და თითო ვაკლის ცოლი ჩააყლაპე არგებს :

ამისთვსვე

მოიღე მოხალუელი რევანდი რვა ღრამი , თაბაშირი ოთხი ღრამი , ბარან-

ბო-ბაღასხი ო-თხი ღრამი , მეღის კუდა
 ბაღასხი სამი ღრამი , ანისუღლი ო-რი ღრამი
 მი , ესენი ერთად დანაყე აურვივე ერთად,
 და გაჭყავ ო-თხად , და თითო-ს გალესდე
 წყლით დიღას და საღამო-ს დააღვევინებ-
 დე , დიღათ არგებს :

ამისითვსვე ,

მო-იღე სანამთრო-ს ქერქი , დაწვი
 ნახშირსავით , და თითო-ს ცო-ლის კო-ვ-
 ჳს აიღებდე , თუ სისხლმეღ იუჟანდეს
 წყლით დააღვევინე , და თუ ისე იუჟანდეს
 თეთრის ღვინით , დიღათ არგებს : (ვაც-
 საც .) და ჰირუტყუესაცა :

ეგრეთვე არყის ხის ნახშირიც დი-
 ად ვარგი არის უჟანისათვს , უნდა და-
 ნაყო- და წყლით ასუას , დიდი გამო-ც-
 დილი და მარგებელი წამალი არის :

საჭმლად დაღერდილს ცერცუს
 და ქერს ერთად აურეკდე და აჭმეკდე ,
 ეგრეთვე თივახედ მარხილს მო-ყურიდე ,
 ხულის მაგიერ ცო-ტა პიტნას მო-უდუღ-
 ებდე გააცივებდე და ის უნდა ასუა მანამ
 მო-რჩებოდეს :

წ. 10. ი :

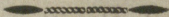
ჭიისათვის ცხენის აჭიარომ
 სჭირდეს :

მოიღე ასისთავა ბალახი თექვსმე-
 ტი ღრამი , გვირგვინის ყვავილი ო-რი მუ-
 ჭი , ქინაქინა თექვსმეტე ღრამი , ზვინის
 ნაქლიბი ჩუა ღრამი , ღვივის კენკრა თე-
 ქვსმეტე ღრამი , ესენი ერთად აურივე
 ჩაყარე ქო-თანში , და წყდ დაასხი ო-რი

ბუტილიკა-ღვინო, და ორი ბუტილიკა
 წყალიცა, ეს დააყენე სამს დღეს, შემდგო-
 მად გაჭსწურე და დღეში ერთს ბუტილი-
 კას დააღვინებდე ჭიას დააყრევინებს:

ამისთვისვე:

მოიღე ხორასანი რვა-მისხალი, ცო-
 ცხობა ბალახი ერთი მუჭა, ესენი ერთათ
 მოხარშე, და ამაში აურივე ერთი ფინჯა-
 ნი კანაფის წეთი, გააცოვე და გასწურე
 და ნახევარს ბუტილიკას დღეში დააღვინ-
 ებდე დიდათ არგებს და მოარჩენს:

ფ. 11. ია :

სიმსივნისა თვის , წინა ანუ
 უკანა ფეხებისათვის ცხენისა და
 გაბერვისათვის ფეხთა ცუაუთა-
 სა, ანუ სრულად ტანისა :

სიმსივნე ესე ქარხანი არის და აღ-
 ვილ საცნობელი , თითის დაჭირებით
 ჩაიდრიკების , და თითს რომ ამოიღებ
 ისევ ამოჰდების , სიმსივნე ესე დიად
 საცხადო სახილველი არის , დახშირად
 გარდაედების მეორე მხარესაც , უკანა მარ-
 ლუთა და ცუაუსაცა უკანა ფეხებისასა ,
 და ოდეს მე მთლათი სხეულსა ზედა , და
 არს იმ გუარნიადგილნი თხელნი , რომე-
 ლთაც სითხესა შინა ჩაუდგების დამჰალი
 ჰქერი და იმუშაკებს მუნ , ოდეს სიმსი-

ვნე ესე იქმნას მახლო-ბელ სადრეკისა
 სახსარსა მარღვისასა , მაშინ ასე უნდა
 ჰსცნათ , რომელ ადგილსა იმას ამოვა-
 რდნილი , ანუ ნაკრთობი ჰქონია , გინა
 დაუეუილი , და ტყავის დაფარვისაგან არ-
 გამოჰსჩენია , და ანუ ძრვიელის გაჭი
 მისაგან სახსართა წმინდა რაჲმე ხორ-
 ცსა შინა მარღვი გაჰსწყვეტია , და ამისის
 მიხედვით წარმო-დგება სენიესე , და დაო-
 ბება ჰქერისა მას შინა თხელთა თუკათათა :

სია წამალთათვის ამსენისა :

მოიღე მუხის ქერქი დაბრო-წყუ-
 ლის ხე , დაჩეჩქვილი ორივე ერთათ მო-
 ხარშე ღვინო-ში და აურივე შაბი , და
 სველი მაუდის ნაჭერი , დაადევ და მაგრა
 ცილოთი შეუკარ , დიდათ არგებს :

ამისთვისკე:

მოიღე ღვინისთხლე და დაღერლი-
ლი ფეტვი, მოხარშე და დაადეკ არგებს:

ამისთვისკე:

მოიღე ხორბალი ერთი მუჭი, ცა-
ცახვის ხის ნახერხი ერთი მუჭი, აბზინ-
და ბალახი ცალი მუჭი, მოხარშე ესენი
ერთათი ფაფასაკით რძით, დადადეკ დიდათ
არგებს: ჟეკეთუ სიმსივნე ჭქონდეს მჭსგავ
სად წყალსაკით რძილი, მაშინ უნდა დანა-
ყო ხარის ძირა და (შპანიის ბუხი:) ერ-
თათი, იმ დასიებულს ალაგს უნდა მოჭპარ-
სო სამართებლით, და დაჩხვლიცო წმი-
ნდის სადგისით, და ხარის ძირა დანაყილი
და (შპანიის ბუხი:) ერთათი ყვითელს
სანთელში აურივე, და გააკარ მჩუარხედ

და უნდა დაადლო, ეღუას ორდეს ღამეს და-
 რომ აბურცდეს გაუშვი ესე რომ ჩირქ-
 მა სდინოს, ეს არის საუკეთესო წამალი
 და დიდათ მარგებელი :

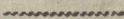
სოლო უკეთუ აქუნდეს მარღონი
 შესიებულნი და დაუეუილნი, მაშინ ახ-
 მარეთ წამალნი იგი ვითარცა ჰსწერია
 ამო-ვარდნილისათვის, ანუ ნაკრთობისა-
 თვის, და უკეთუ ამითიცა ვურნება აღარ
 იქმნას, უკანასკნელ უნდა დასდადლო შა-
 ნითია :

ამისთვისვე :

რომელნიმე ევროპიის ბეითაღნი
 მო-უთხრობენ, რომე სიმსივნესა ამას
 ფეკთასა ესეცა არგებსო, რომე მო-იღ-
 თთ ახალი ძროხის ტყავი, და პტყლათ

დაჭსჭრათ და მოხარშოთ ძმრითა , და
 შემოახვიოთ იმ დასიებულს ალაგს და
 ჰქონდეს ერთს დღე ღამეს, ესეც არ-
 გებსო :

§ 12 იბ .

ათე შაკისათჳს ცხენისა . (რო-
 მელსაცა ამა სენს უკმობენ რუსნი შა-
 ნკრის .) ხოლო ქართულად ჰქჳ
 ან სირაჯა :

ამ სენის ნიშანი ეს არის , გაუსიუ-
 დება უკანა ფეხები და დახეთქს მუწუკად ,
 პირშიაც ექმნება , და წინა ფეხებშიაც ყუ-
 თელი წალა დენას დაუწყებს , ესე სენი
 დიდი მავნებელი არის ცხენისა და ცალკე
 უნდა ამყოფოს რომ სხუათ ცხენთ არ
 შეეყაროს :

პირველად ამსენისათვის უნდა გწმენდილი გოგირდი ორი ღრამი შეაჭამო რომ მუწუვი რაცშიცნითა აქუს გარეთ გამოჭყაროს:

სია ამსენთა წამალთათვის:

მოიღე სამნახადი ოცვა, ერთი ფინჯანი მაგარი ძმარი, ერთი ფინჯანი ბრინჯაო, ხის ქერქი რვა ღრამი დანაყილი, აურივე ამაში თრიახფარუხი დაუსვი იმცვივნეულს მუწუცხედა:

ამსენისათვისვე:

მოიღე ექუსი თავი ნიორი, ერთი სტილი ძველი ღორის ქონი, წმინდა სანთელი ყვითელი ექუსი მისხალი, ერთი სტილი მაგარი ძმარი, ესენი ერთათაურივე ჩაასხი ქოთანში, და აღუღე

რომ მაღამო-საუით შეიქნას , გდმო-დგი
 ტილო-სედ გააკარ და დაადევ ჩულოულსე-
 და , და დღეში ერთხელ გამო-უცვლიდე ,
 დიდათ არგებს ესწამალი , მუწუკებსაც
 გაუხმობს და დააყრევინებს :

ამისთვსკე :

მოიღე სელის-ზეთი , ქერთი სტი-
 ლი არჟასპი (ანუძალა) ათიმიხხალი , და
 მწუარი გუნდა ათიმიხხალი , შაბი ამა-
 ნი ოთხი მისხალი , სურინჯი ექვსი მი-
 ხხალი , შაბი ხუთი მისხალი , საპონი და-
 ფხევილი ოცი მისხალი , ყვითელი სანთე-
 ლი ოცი მისხალი , ესენი ერთათ მაღა-
 მოთ მოხარზე , გააცივე მწუარზე გაკ-
 რაკდე , და დღეში ერთხელ იმ ჩულოულს
 დაადებდე , და გამო-უცვლიდე დიდათ არ-
 გებს დამო-არჩენს :

დასალოევი ამავე სენისათვის
ფრიად მარტებელი :

მოიღე ვარდვაჭაჭის ძირი ერთი
მუჭი , ძირცვბილის ძირი ერთი მუჭი ,
ღვივისკანკრა ერთი მუჭი , და ჩეჩქვილი
ძირხვენის ძირი ერთი მუჭი , ერთი მუ-
ჭი საროს ყვაკილი , ანუ ფოთოლი , ერ-
თი მუჭი სვივის ყვაკილი , ერთი მუჭი
ვაპოეცის ბალახის ძირი , ესენი ერთათ
აურივე , ჩაყარე ქოთანში დანედ დაასხი
ექუსი ბუტილვი წყალი , ხარზე ამოენი
რომ დადგეს ოთხი ბუტილვა , ამასნელთ
ბილს გასწურავდე , ერთს ბუტილვას
დილას და ერთს საღამოს დაალოევიებდე ,
ამით ჰსწამლე , და შემო ჰსსენებულნი
მაღამონი წყლოუღონე უსვი და მოჩჩება ,

ვინამ მო-ჩჩებო-დეს სრულიად , ვინამეს
წამალი ყო-ველთვის ასვი:

ს ს ვ ა დ ა ს ა ლ ე ვ ი ა მ ა ვ ე ს . ე ნ ი ს ა :

მო-იღე ჭარელაბალახი ერთი მუჭი,
მო-ხარშე წყლითა დაგასწურე, იმაში აყ-
რივე სამი მისხალი საბრითითო-ს ბუცი-
ლვაში , და ღლეში ერთს ბუცილვას და
აღვევინებდე , დიდათ არგებს:

საჭმლად უნდა მიჯსცე, თუხაფხული
არის მწუანე ბალახი , და თუხამთარი ა-
რის თივა , სასმლად უნდაასო- მო-თბო-
წყალი. შირს და ენას უნდა გამო-უწმენ-
დდე ძმრით და ზედ უნდა დააყრიდე დამ-
წუარს შაბს და წითელს მიწას ერთათ
ერეულსა , დიდათ არგებს:

დ. 13. იგ:

შარბისაგან რომ ცხენი მხ-
რებში დაიჭიროს, ასე უნდა
ქსწამლო:

შირველად უნდა ციუწყალომა ჩააყე-
ნო სამსაათს, მეორე მხრების ძარღუში
სისხლი უნდა გამო-უშვა:

წამალი წასასმელი:

მოიღე ბატის ქონი დაუხილე მხრები
ყოველ ღამ, დაუბუღებდე ქერის ბურღოს
მოხარშულსა:

ამისთვისკე:

მოიღე ჩამთენიმე კვერცხის ცი-
ლა, ძროხის ნესვი, მარილი, და
საია არაყი, ესენი ერთად აურივე, გაა-

კარ მჩუარზედ და ზედ დაადეკ მხრებზედ
და შეუკარ მაგრა დიდათ არგებს :

ამისთვისკე :

მოიღე კანაფის თესლის ზეთი , და
ძაღლის სისიხლი თანასწო-რეთ , აურჩი-
ვე ესენი ერთად და გაათბე , და უხილვე
ამითი მხრები და დიდათ არგებს :

ამისთვისკე

მოიღე სელის ზეთი ერთი რუბი ,
ნიგუზის ზეთი ერთი რუბი , ჭიანყელა
ერთი რუბი , ჩაყარაე ამაში ჭიანყელა
დაჩეჩქვილი და მოადუღე, გაღმო-დგი და
აურჩივე მღო-გვი დანაყილი , და უსვი
მხრებზედ თბილი , დიდათ არგებს . და
გაუხსნის ძარღუწებს დახუთულოსა :

ამისთვისვე :

მოიღე ბრინჯი დაფქული ერთი მუჭი ,
 ენდრო-დანაყილი ერთი მუჭი , მლო-
 გვი დანაყილ ცალი მუჭი , ესენი მო-
 ხარშე ღვინით , და უსვი მხრებზედ დი-
 დათ არგებს :

ამისთვისვე , ცხენმა იათა

რომ იკრას დანაკრთობი ქქონდეს

მოიღე ღორის ქონი , მარლილი ,
 პურის ხაში , ხახვი შემწყარი და მმა-
 რი , ესენი ერთად მოხარშე , და ზედ შე-
 მოადევ თბილი , დიდათ არგებს :

ამისთვისვე :

მოიღე სამნახალი ოცვა , ჩაყარე
 ამაში ქაფური ჩაერთი ც გენებოს , ამა

ში აურორე ფიჭვის ხის წეთი , და წაუ-
 სვი დიდათ არგებს :

მოიღე ცაცხვის ხის ნაფხევი , ბრი
 ნუდი დანაყილი , და ფეტვის ფქული ,
 მოხარშე რძეში , და დაადევ არგებს დი-
 დათ , და შემო-სსენებული წეთი უსვი
 და მო-ჩჩება :

დ. 14 იდ

ტანის გუეშებისათვის , რომ-
 ელსა წელკავს უხმობენ
 ქართულად :

პირველად სისხლი უნდა გამოუშო ,
 უკანა ბარკლების ძარღუეში , და შემდე
 ასე ჭსწამლო :

მოიღე ღო-მი ანუ ფეცვი დაფქული,
 მოხარზე ძმრითა ფაფასაჲთ, და აური-
 ვე ღო-რის ღო-რის ქო-ნი, გააკარ თბი-
 ლი ტილო-მედა, დაადევ ზედ ზურგედ
 დახუთვილმედა :

ამის თვისება :

მოიღე კუბრი აურივე ცოცხა თე-
 თრი ნაჲთი, და ნიგუზის ზეთი და ზე-
 თიუნის ზეთი, ესენი ერთად მოხარზე,
 დახილე და ნელთბილი ადევ : ძროხის
 ცყავი ახალი ჩომ დახურო ისიც დი-
 დათ არგებს, ეგრეთვე დასალოევი წამლები
 ის დაალოევი, ვითარცა ზემო-ჴსწერია
 გაციებისათვის, და თბილს ადგილს დააბი
 და მოჩჩება, ამ სენს ხან გრძლივ უნდა
 წამლო-ბა :

§ 15 იე:

მ ა ყ ა ო - ს ა თ ჯ ს ც ხ ე ნ ი ს ა .

მაყაო-სათჯს მო-უთხრობს (უფალი უიფსო-ნ , ფრანციის პრეფესო-რი ცხენ-თა მკურნალი .) სენი ესე არაო-დეს მო-რჩეებისო , და არცარა აღუწერია წამა-ლი ამისთჯს , გარნა უფალს ანდრიუკ-ცვის ვი აღეწერა მცირედ , და იგიცა უარ-ჰყოფს ამის მო-რჩენას , ხოლო მე არა დაუტყვე და ესეცა გარდმო-ვიღე:

წამლო-ბა ამ სენისათჯს .

მოიღე ნაძვს ხის ყლო-რტყები , ღვი-ვის ხის ბირი თითო მუჭი , ამათგან მლო-გვი და წიწმატის თესლი , ანუ თვთ წიწმატი , ესენი ერთად არეული მო-ხა-რზე გადასწურე და მისი წკენი ასვი ყო-ველს დღეს , და არგებს :

ამავე სენისათვის .

მოიღე გოგირდი მისხალი ექუ-
 სი , ღვინის ხაშური მისხალი სამი ,
 ეშაკის ფინთი მისხალი სამი ,
 ცხვრის ჩობლის ქონი მისხალი თორ-
 მეტი :

ღვვის ვენკრა მისხალი ექუსი :

შავი შხამა მისხალი ექუსი :

პატარა ასის თავა თექუსმეტი მისხალი :

ანთიმონი დანაყილი თექუსმეტი მის-
 ხალი :

ესენი ერთად არეული , დანაყე წმინდათ,
 დილას და საღამოს , სამს მისხალს
 ცხვირში ჩააყრიდე არგეეს :

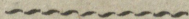
ამისთვისვე :

მოიღე ახალი ჭინჭარი , დანაყე და
 გამოწურე , შიგ ჩაყარე შაქარი მტრუ-

რად დანაყილი , და აუჩივე სამი მისხა-
 ლი შხამა დანაყილი , ამას ოყენაში ჩაა-
 სხამდე შეყუო-ფდე ცხვირში, და ურეცხდე
 დილას და საღამო-ს :

ბმარში უნდა თანბაქო წამო-ადუ-
 ლო და ცოცა თაფლი აუჩივო , და ამი-
 თი უნდა ურეცხო ცხვირი , ესეც არ-
 გებს ვითარცა შემო წერილ არს იმ სა-
 ხედ :

ცხენთ მოარიდე ცალკე დააბი რო-მ
 სხუას არ შეეყარო-ს დიას მავნებელი სე-
 ნი არის : და სასმელად იმას ასმეკდე ,
 ვითარცა წერილ არს სირაფისათვის შე-
 კრებული ძირები , და თივას და მწუანე
 ბალახს აჭმეკდე :

წ 16 ივ.

მუნისა და ქეცისა -
 თვს ცხენისა :

ამ სნეულების ცნობა აღვილი არის ,
 და ყოველი ვაცი იცნობს , და გრძლად
 აღარცმე აღვჭსწერე განმარტება მისი : (*)

წამალი პირველ გამო-საყრელი ტან-
 ზედ შიგნიდამ :

მოიღე გოგირდი გარდახალისებუ-
 ლი ორი მისხალი , აურივე ცომში და-
 ამგურგურალო და ჩააყლაპე , რაც შიგნი-
 თა, აქუს ყუწლას ტანზედ გამოჭყრის ,

(*) პირველად სისხლი უნდა გამო-უშო-
 ვისრის ძარღყში :

და მეჩმე ასე ჰსწამლე :

წასასმელი ტანზედა :

მოიღე შაკიგო-გირდი მისხალი თო-რ-
მეტი , დანაყე და ამაში აურივე შაბი მისხა-
ლი ექუსი , გარეული წყლის ნიახური თა-
ვისის ძირითი გამხმარი და დაფშენეტილი
ცალი მუჭი , ესენი ერთად არეული მო-
ხარშე ღო-რის ქო-ნში , და წაუსვი სამს
დღეს ისე იყო-ს , სამს დღეს უკან დაბა-
ნე და უთუოდ მო-ჩჩება :

ამისთვისვე წასასმელი :

მოიღე ნიშადური სამი ღრამი , კერ-
ხვის ხის ქეჩქის ნაცარი ცამეტი ღრამი ,
გორჯილა სამი ღრამი , გო-გირდი ო-თხი
ღრამი , გარეული წყლის ნიახურა ერთი
ბლუფდი გამხმარი და დაფშენეტილი , ესე
მო-ხარშე ერთად არეული თევზის ქო-ნით ,

ანუ ღო-რის ქო-ნით , წაუსვი ცხენ-
სა და სამს დღეს ისე იყო-ს , მესამეს
დღეს დაბანე , და უთუოდ მო-რჩება ,
და თუ ერთი წასმა არ ეყო-ს , მეორე-
თაც წაუსვი და უთუოდ მო-რჩება :

ამისთვისვე წასასმელი :

მოიღე ფეტვის ბუჩო- და დაწვი ,
ამის ნაცარში აურივე მჭყარტლი , მარი-
ლი , და ვაცის შარდი , და ღო-რის-ქო-ნი,
აადუღე-ერთათ და წაუსვი ცხენსა , და
აცალე ო-რდღეს , და თუარმო-რჩა ერთის
წასმით , მეორეთაც წაუსვი ესევე და
უთუოდ მო-რჩება :

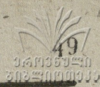
ბალნის გაცვივინისათვის :

ბალანი რომ გასცვდეს , მოიღე
ღო-რის ქო-ნი აურივე შიგ ცო-ტა ქათმის

ქონი გადნე და წაუსვი , დღით არგებს
 და ბალანს მოჭკვრის :

მუნთანს და ქეციანს ცხენს :

ნურც ძალიან თბილათ შეინახავ და
 ნურც ძლიანცივათ , უნდა საჭმლად მი-
 ჰსცე მწყანე ბალახი , და თუ სამთარი
 არის თივა , ქერის ფქვილს დააღვინებ-
 დე წყლითა მანამ ეს სენი სჭირდეს მა-
 რილს ნუაჭმევ : სანმელად ის დააღვ-
 ვინე ვითარაც შემო სირაფდისათვის სწერ-
 ია , ძირები იმსახედ , და უთუოთ მოზრე-
 ბა , ღამის იარაღს ანუ ჩუღს და სამურ-
 ველს ნურავის ახმარებ , და ცხენსაც მო-
 რიდე რომ არშეეყაროს სხვა ცხენსა :

§ 17 იმ:

შარდის შეხუთვსათვის ცხენისა,
რომელი ველარ-მოფსამს:

ამისთვის:

შარდი რომ შეხუთოს ცხენსა, პირველად უნდა ჩუჩუ და მილი გამობანოს და თითოთი გამოუწმინდოს ჩირქი თბილის რძითა, რომელსაც მილის პირში ექნება წკრილი კენჭები, ისიც უნდა გამოართოს:

ამისთვისვე, ოყნა:

მოიღე საცაცურის ძირი, და ქორის ძეხას ძირი, და ჩეჩქვე ესენი, და აურივე ამაში მრავალ ძარღვის ფოთოლი, ანუ ძირი მისი, და დუღღუბელა და ორი მისხალი გორფილა, ესენი ერთათი მოხა-

ჩუქლი ჩაასხი ნელთბილი ოყნაში, და
 მიეც-მიღში და უთუოთ-არგებს:

დასალევი:

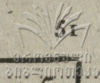
მოიღე სატაცური და ჯორის ბუა,
 ამათი თითო-სი თითო-ცალი მუჭი ვულ
 მუხოს ძირი ოთხი მისხალი, მოხარშე
 ესენი წყლითა დაგასწურე, აურივე ამაში,
 სამი მისხალი გარდახალისებული გორ-
 ჯილა, გააცივე და დაალევინე უთუოთ-
 არგებს:

ამისთვისვე:

თოფისწამალში ლოქოს ულვაში
 გასვარე მიღში შეუღევ და გახსნის:

ამისთვისვე:

მოიღე ბოლოვი და ჩეჩქულ და აუ-
 რივე ცოცა ხრენი, მოხარშე ესენი-

-რძითა, ჩაასხი ერთს პირვიწრო ქოთან-
ში, შიგ სასირცხო ჩაუყავ ნელთბილში,
და მსწრაფლ შარდს გაუსხნის :

ჩუჩუ და კვერცხები რომ
დაუსივდეს :

თუ სიცხისაგან ჰქონდეს და სიე-
ბული მაშინ უნდა ასე სწამლო :

მოიღე ცხარე მმარი და წითელი მი-
წა, ესენი ერთათ გაღვსე დადღეში სამ-
ჯერ წასცხებდე, ბალბა მოხარზე და იმისი
წვენით მოთბოთი ბანე და ეს უსვი :

დათუ დაუეუილი ჰქონდეს დაიმითი
და სიებო-დეს :

ამას ასე სწამლე :

მოიღე ავაჯუა, სახამებელი, თხისქო-
ნი და რძე, ერთათ მოხარზე და ფაფასა-

ვით მოხარბულს ნელ თბილს წაუსო-
 მდე : ამისთვისკე ქერის ფქვილი , ენდ-
 რო და შარდანჩო , ერთათ უნდა მოადუ-
 ლო ღვინითა დანელ თბილი უნდა უსვა :
 არაეში ქაფური რომ ჩაყარო და უსო-
 ესეც არგებს :

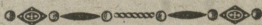

§ 18 იწ .

1. ა ენის ცკვილისათვის , რომელსა ქანთელა ჰქვიან :
2. ბ ენის გასიებისათვს :
3. გ მჭამელისათვს ცხენისა , რომელ-
 ლიც ექნების ენაზედ , კბილებზე , დაღ-
 რბილებზედ დასხვაგან პირში :
4. დ ღრბილების დასიებისათვს :

5. ე შირილამ რომ ცხენს ბაყლი-მოს-
ლილ-დეს :
6. ვ კბილების მოშუკებისათვის, დადუ-
ნებისათვის, და დაძვრისათვის :

(I ა)

ენისცკვილი რომ დაემაჩითოს ცხე-
ნსა, ესე იგი ქანთელა :

ამსენს ასე უწამლე :

შირველად გამო-ბანე ენა ძრძით წყ-
ლის არეულით, და მეგრძე შირინიხი და
წითელი მიწა ერთათ დანაყე, და იმ და-
ჭრილს ენაში ჩააყარე და არგებს, დილას
და საღამოს ასე უწამლე დიდათ არგებს :

ამის თვისება :

მოიღე სახამებელი, ზაფრანა და ლი-
 ლა, ერთათ დანაყე და აურივე თეთრი შაქა-
 რი და ამასაც დააურიდე დიდათ არგებს :

ამის თვისება დასაყრელი :

მოიღე გარდახალი სებული გორჯილა
 მისხალი სამი: ქაქლინდი მისხალი სამი :
 წითელი-მიწა მისხალი ოთხი: შაბი დამ-
 წყარი მისხალი სამი : შაქრის ყინული
 მისხალი სამი: ზაფრანა მისხალი ორი :
 თამრინდის კურკა დანაყილი მისხალი ოთ-
 ხი : ესენი ერთათ წმინდათ დანაყე და
 გაჭსცერ, ენაზედ სადაც წყლოული ჰქონ-
 დესზედ დააურიდე, დიდათ არგებს, და მა-
 ლეც შოარჩენს, როდესაც ენა სტკიო-
 დეს მაშინ უნდა ქერი და უცეხო და ისე

აჭამო, მხესნუაჭმევ და თივას აჭმევდუ-
 რბილსა :

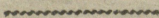
(2 ბ)

ენის გასიებისათვის :

ამისი წამლობა ასეუნდა : შირველად
 ენის ბირში სისხლი გამოუშვი, და მეზმე
 მოიღე ბაგისქონი, ანუ ქათმისა, და აუ-
 რივე დანაყილი თეთრი ოსში ერთათ მო-
 დუღებული, გააცივე დაუსვი ენაზე დიდათ
 არგებს :

ამისთვისვე :

მოიღე თაფლი და ვარდის ფურცე-
 ლი მოხარშეერთათ, გააცივე და ის უსვი
 ენაზე დიდათ არგებს :

(3 გ)

მჭამელი სათვს ცხენისა ,
 რომელი ექმნების ენასა , კბი
 ლებსა , და ღრძილებსა
 ზედა :

მოიღე რეჭანი და მოხარზე სქლად ,
 ისრიმი გამოჭსწურე ესეც სქლათი მო-
 ხარზე , და მუავე ბროწეულის წვენი ,
 ახალი ჰიტნა დანაყე , და ამისი წვენი გა-
 მოჭსწურე , შემო წამლები თითო ჩაის
 ფინჯანი უნდა იყო-ს , და ეს ჰიტნის წვე-
 ნი ნახევარ ფინჯანი აურივე ერთად ,
 ჩხირზედ მჩუარს დაახუწვდე და ურეც-
 ხდე ჰირს დილას და საღამო-ს , და თუ ჰირ-
 ზედაც მუწუკები ეუარო-ს , იქაც უსვი
 არგებს :

სირაჯის მუწუკებიც რომ ჭქონდეს
იმასაც ძალიან არგებს ჰიზშია:

(4 ლ)

ღრბილების დასიები სათვს.

მოიღე ვაჭარი , დანაყე აურივე ძმა-
რში და წაუსვი ღრბილებში :

ამისთვისვე

ხრენი დაფხივე , წყლით დააღბე ,
და მეჩმე გამო-ბანე დიდათ არგებს :

(5 ე)

ჰირიდამ რომ ცხენს ბაყლი
ჭსდიოდეს :

მოიღე ძირტკვილა და მოხარვე
სქლათ , და უსვი ჰიზში და არგებს :

ამისთვისვე :

მოიღე მძარი , და აურივე თაფლი ,
 და იმითი ურეცხე , თუ ამათ არ არგონ :

მერმე მოიღე ხრენი დაფხივე , ჩაყარე
 თეთრს ღვინოში , დაამითი ურეცხე პირი
 და არგებს : და ზედ ეს წამალი აყარე :

მოიღე თეთრი ოსპი , ~~დაფქვი~~ ათი
 მისხალი , ლილა ექუსი მისხალი , წითე-
 ლი მიწა ოთხი მისხალი , დამწყარი შა
 ბიხუთი მისხალი , ესენი ერთად აური-
 ვე და პირს რომ გამოურეცხდე ამას და
 აურიდე ზედ ღრბილებზედ , და უთუოდ
 მოჩჩება :

(6. ვ)

კბილები დასიებისათვის და

დაძვრისათვის :

მოიღე სოლინჯი , მოხალე დადა-
ნაყე , აურივე ძმარში და კბილებზედ
უსვი :

ამისთვისვე :

მოიღე ჩინის ჭურჭლის ნატეხი ,
დანაყე წმინდათ დაყარე კბილებზედ და
გაუმაგრებს :

ამისთვისვე :

ფათალოს ხე რომ ნახშირად დაწო-
და იმისი ნახშირი აყარო კბილებზედ,
ესეც დიდათ არგებს :

§ Iy. ით

(I ე:) ღაჭრილისათვის ცხენისა და ჰი-
 რუტყუსა :

(2 ბ:) კუის გამო-სლუსათვის :

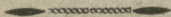
(3 გ:) იამანისათვის რომელიც მუცელ-
 ზედ ექმნება :

(4 დ:) შუშაყისათვის ცხენისა:

(5 ე:) სურგის წახდენისათვის .

(6 ვ:) მეჭეჭისათვის .

(7 ზ:) მატლის დახვევისათვის წყლოულ-
 ზედა :

(I ა)

ღაჭრილს რომ სისხლი სდიოდეს .
 მოიღე კვერცხის ცილა , კურდღლის
 ბეწვი , ახალი ღორის კურკლი , დამ-

წუარი არჯასპი , ესენი ერთად არეული
ჩაყარე ორ ნახადს ოცვაში , გალესე და
დაადევ შრირითა , და შექსწყუმტს სი-
სხლსა ,

ამ ისთვს ვე .

მოიღე მარილი და თეთრი ვირი , აუ
რივე ერთად და დააყარე , ესეც სისხლს
შექსწყუმტს :

მტუმრი დსაყრელი ავის
კორცისა , და დამპლის მუწ-
უვისა , და ჭრილობის გა-
მწმედელი .

მოიღე მწუანე უანგარო ათი მისხა-
ლი , შაბი ათი მისხალი , ესენი ერთად
დანაყე ჩაყარე ქოთანში , და ზედ დაას-
ხი ერთი ბუცილვა არაყი , ამთენი ხარ-

შე რომ აჩაყი სულ დაიშროს, მეჩე
 რაც ტლე ბირს, დარჩეს გააშერ, და შედ
 დააყრიდე ავს კორცს, და კორცმეცს,
 ესე მოჭსჭამს და დააყენებს კორცსა მთე
 ლებანედ :

ტყუივისამო-საღები მალამო, ჭრი
 ლობისა გან ტყუიასამო-იღებს :

მოიღე სალათაბალახის ბირი, დანაყედა
 აურიე კურდღლისქონი, შედ დაადევ დაჭ-
 რილს და ტყუიას ამო-აჩთმევს : კურდღ-
 ლის თუალის რომ დაადლო ქონით ესეც
 ტყუიას ამო-იღებს :

სამთელეებელი მალამო :

მოიღე ავაჯუა ოცი მისხალი, ყვი-
 თელი ფისი მისხალი რუა, დანამასტაკი
 ოთხი მისხალი, წმინდა ყვითელი სანთე-

ლი თხუთმეტი მისხალი, ესენი ერთათ-
 არეული სამყოფ შეთიუნის შეთით მო-
 ხარშე, ანუსელის შეთით, გაჭსწურე გა-
 ცივე და იხმარე მალამოდ და ფილთათ და-
 ჭრილისათვის, დღეში ორჯელ გამოუცუ-
 ლიდე დილას და საღამოს და დაადებდეტი-
 ლოთი და ფილთასაც ტილო-სას მიჭს-
 ცემდე :

გასამთელე ბელი მალამო :

მოიღე ყვითელი ფისი თექუსმეტი
 მისხალი, საბრეი ექუსი მისხალი, თერ-
 მენთინის შეთი, ანუ ნაბვის ხის დღლოყ
 ოთხი მისხალი, ყვითელი წმინდა სან-
 თელი ოთხი მისხალი, ჭქმენ მალამოდ
 და იხმარე ჭრილო-ბისათვის ვითარცა
 შემოდ ეწეროს იმ სახედ :

დასახლობი და დასაამებელი
 და მალე გამამთელებელი
 წყლულისა .

მოიღე ყვითელი წმინდა სანთელი
 ოცდა ოთხი ღრამი , ირმის ქონი ოც-
 და თორმეტი ღრამი , თერმენთინის შე-
 თი თექვსმეტი ღრამი , ანუ ნაძვის დღ-
 ლუ , ესენი ერთად არეული მოადუღე
 ნელის ცეცხლით , ჰქმენ მალამოდ და
 იხმარე , ეს დაუამებს წყლულს ტკივილს
 და დაამწიფებს მუწუკს მაგარს , მოჰკ-
 ვრის ჩირქს , და გამამთელებს მალე :

გასამთელებელი მალამო .

მოიღე ახალი თაფლის დინდგელი
 რუა ღრამი , საპონი მარანდული ოთხი

დაგამო-წილე ერთათ ჰურისცო-მში, და-
 დაადექმუწუკწედა და უთუო-თუო-ველ-
 სავე ავმუწუკს მო-არჩენს:

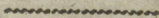
დასაბანი წყალი წყლულისა-
 თვს ცხენისა:

მო-ილე კირისწყალი ნახევარ ჩარექა,
 და თუ კირი არიუო-ს, ისე ხამიწყალი მო-
 აღუდე, ჩაყარე იმწყალში შაბი დალოურ-
 ჯი შაბიამანი, ამითით-თაგან თურამეტი
 მისხალი, და გაადნეესენი ამწყალში, გარ-
 დასწურე დაამითი ჭბანეწყლოული, ესე
 წყალიარგებს სისხლის დენასა და დაჭ-
 რილსა, და დამჰალს კო-რცსა, და წურგ-
 წამხდარს ცხენსაც დიდათ არგებს და
 მაგლსაც დააყრევინებს: სირაჟა რომ
 ჰსჭირდეს ცხენს ამითიბანა დიდათარ-

გებს და გაამთიელებს , დადასკულებულის
ტილოთი უნდა აღო- დიდათი არგებს :

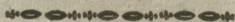
ამისთჳსჳე დასაბანი ცხენთა:

მოიღე წმინდა წყალი ნახევარ თუ-
ნგი ერთი სტილი ტყვივისნაცარი, ერთი
რუბი ქაფური, ჩაყარე წყალში აურივე და
დადგი ერთს დღეს , მეოე ბანე ამწელითა,
ესე დაუამებს ტკივილსა და შეჭსწყვეტს
დაჭრილს სისხლსა, გაამთიელებს ავსმუ-
წუკს , ნაკრთობს ასო-ს და დამჰალს
კორცსაც დიდათი არგებს , დასიებულს
დააცხრობს და გაუმთიელებს ზურგს წა-
მხდარსა, ესარის დიდი გამო-ცდილი წამა-
ლი . ძარღვების ხუთვასაც დიდათი არ-
გებს :

ამის თვისება:

თუზაფხული იყოს პრემიტირლამ
 ბანო დღათი არგებს: ეს მაღამოები
 ვითარცა პირუტყუთათვის დიდი მარგე-
 ბელი და მომრჩენი არის:

(2 ბ)

კუს გამოსლვისათვის ცხენისა,
 ანუმაგარი მუწუკისათვის:

მოიღე აბზინდა ბალახი, და დაფნის
 ფოთოლი (ანუ ცაცხვისა) თითო მუჭი,
 დანაყე და ჩაყარე არაყში მოხარბე ფაფასა-
 ვით, და შედ დაადეკ იმ მუწუკს დღეში
 ორჯელს გამოუცვლიდე, და თუ ამან არ
 დაუღობოს: მოიღე რბე ჩაყარე ახალთე-
 სლის ფქვილი დაზაფრანა, ლელვის ჩირი,

საქართველოს
საქართველოს

კვერცხის გული ყვითელი , ესენი მო-
ხარზე ფაფათა ჰქმენ , თბილს დღეში
ოთხჯერ დაადებდე :

ამისთვსვესა უკეთესო .

მოიღე რამთენიმე ხახვი შეწვი , და-
ნაყე რომ გაწყალდეს , მოიღე თაფლი
და აურივე ერთად , შიგ ჩაფხივე საპო-
ნი , მალამოთ მიაკარ იმ მუწუკს და დღე-
ში ორჯერ გამოუცვლიდე , ეს უთუ-
ოდ მალე მოაღობოს , და გამოურჩ-
ყავს :

ამისთვსვეს :

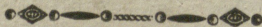
მოიღე ცუხტის პირი დანაყილი ცა-
ლი მუჭი , სელის ფქვილი ცალი მუჭი ,
ბაღბა ცალი მუჭი , ლელვის ჩირი რამ-
თენიმე რბეში მოხარზე ფაფათი და დაადებ-

დე დღეში სამ ჟერ , და უთუოდ მალე
 დაუმწიფებს , და რომ ძალიან დამწიფ-
 დეს , მერე ნესტრით გაუჭერ და ჩირ-
 ქი რომ გამოუვიდეს , ფილთა მიეც პირ-
 კელ დღეს წმინდა სანთლისა , და მერმე
 ისე ჰსწამლე იმ ძალამოებით , ვითარცა
 ზევით ჰსწერია დაჭრილისათვის და უთ-
 უოდ მოჩჩება :

ამისთვისვე :

ესეც დაუმწიფებს , მუავე ჰურის ცო-
 მი , შემწყარი ხახვი და ღორის ქონი
 ერთად არეული უნდა დაადო-თბილი, დღე
 ში ოთხჯერ და არგებს , ნაკრთობს ფე-
 ხსაცა : (ვაცს რომ მუწუვი ებას მაგა-
 რი იმასაც დიდად არგებს და გამოურწ-
 ყავს :)

(3 გ)

იამანი რომ გაუჩნდეს ცხენს
 მუცელზე და ამისი წამლობა:

მოიღე წუმწუმა. მოუვიდე და გარს
 შემოავლე, მეჩე წმინდა სადგისით დარ-
 ხვლიტე, და ზედ წაუსვი ნიორი დანა-
 ყილი მაწონში არეული:

ამისთვისვე:

მოიღე მერცხლის ბუდე, და წითე-
 ლი მიწა, გალესე ძმარში და წაუსვი
 ორჯელ სამჯერ • და თუ ამათარ არგონ
 და სიმსივნემ მოუმატოს, მეჩე მკერდ-
 ში ხარის ძირა გაუყარე და უთუოდ მო-
 რჩება:

(4 ლ)

უუშაყისათვის ცხენისა , ჩო-
 მელი ექმნება უკანა
 ფეხებში :

სენი ესე ამისგან დაემაჩთება , ცხ-
 ენს ჩომ ქუჭრუ მშრალათი არ ექმნება და
 ფეხები ნოტიოში ედგმის , და თაკლა ჩომ
 დიდი თბილი იყო-სიმიისგანაც იქნება , და
 ქერის მომატებისაგანაც :

ამისი წამლობა ასე უნდა :

პირველად უნდა ის ფეხები გამო-ბა-
 ნო ამ წამლით :

მოიღე შარდი ვაცისა ერთი სტაქა
 ნი , აურივე ერთი სტაქანი არაყი და და-
 ბანე და შედ ეს წამალი დაადევ :

მოიღე თეთრი ქირიშანა , ანუ უმარბილი
 რვა ღრამი , წითელი მიწა რვა ღრამი ,
 შავი ფისი ოთხი ღრამი , ყვითელი სან-
 თელი სამი ღრამი , ჩაყარე ესენი ქოთან-
 ში და ზედ დაასხი სელის ზეთი ერთი თა-
 სი , და ძმარი ორი თასი , ამოენი ადუ-
 ლე რომ ძმარი სულ დაშრეს და ურივე,
 გადმოიღე გააცივე და ცილოს მიუარ-
 ზედ გააკარ დაამას დაადებდე როდესაც იმ
 წამლით დაბანდე და მალე მოჩრება , მშ-
 რალათ შეინახე ფეხს ნუ დაუსველებ :

ამისთვისვე :

მოიღე ლილა დანაყე ორი მისხა-
 ლი , შირნიხი დანაყილი ორი მისხალი,
 აურივე ცხვრის ცვნით და შემოჭსდეკ და
 უთუოდ მოჩრება :

თუ ძალიან წყლულათი ჰქონდეს ,
 მეზე იმ წყლებით ზანე ვითარცა ზემო-
 დაგურსწეროს დაჭრილისათვის . წი-
 თელს მიწას და თეთრს მიწას ერთად არ-
 ეულს ზედ დააყრიდე და ეს გაუმშრალ-
 ებს და მოარჩენს :

(5 ე)

ზურგის წახდენისათვის
 ცხენისა :

შირველად შეჯდომით რომ ზურ-
 გი დაუსივდეს ამას ასე ჰსწამლე : მოი-
 ლე არაყი ჩაფხივე საპონი შიგ მოხარ-
 შე და უსვი მოთბო- ზურგზედ , და უთ-
 უოდ მორჩება . და თუ წყლულად ჰქონ-

ნდეს და ჩიჩქი ჰსდით-დეს, იმ წყალით ბა-
 ნე ვითარცა დაჭრილისათვის დაგუჲწერო-
 თს, და შუდ დააყრიდე დამწუჲარს ლოყრფს
 მჩუჲარს, და ქოთნის ნატყეხარს დანაყილს
 ერთად არეულს და უთუოდ მოაჩჩენს :

და თუ ძალიან წყლოული ჰქონდეს
 იმ ძალამოთი ჰსწამლე, ვითარცა დაჭ-
 რილისათვის დაგუჲწეროთს, და შუშაყი-
 სათვის რომ დასაყრელი და მოსაბანი ჰს-
 წერია ისე უწამლე და მოჩჩება :

(6 ვ)

მეჭეჭი რომამოუვიდეს
 ცხენსა რომელსამეასო-
 ზედ, ანუ პირზედ რომგამოჭ-
 ყაროს წვირილათ, ანუ
 სხუასასოზედ:

ამისთვის: მოიღვე სპილენძი და გაახუ
 რე და იმითი დაჭსწვი, ენაზედ ანუ პირ-
 ზედ რომესხას. დანაყილი შაბი აური-
 ვე თაფლში და წაუსვი, იმ დამწუარს
 აღვიღოს:

ამისთვისვე

მეჭეჭი პირველად უნდა მოჭსჭრა
 მუით, ანუ სამართიებლით და მარხლის წყ-
 ლით ბანე, და თუ დაუწყულოდეს იმ
 დაჭრილის მალამოთი ჭსწამლე:

(79:)

მატლის დახვევისათვის
წყლულზედა :

პირველად ასე სწამლე: მოიღე ვირი
ჩაყარე მხარში გაღესე და გასწურე ,
და ამწვენში აურივე არქუასში და იმითი
ბანე დამატლს დააყრეკინებს :

ამისთვისკე :

მოიღე ატმის ხის ფოთოლი ერთი-
მუჭი , ნიკვისის ფოთოლი ერთი-მუჭი ,
დანაყე დაგამოჭსწურე , აურივე ამაში
ორ ნახადი ოტკა , ჩაყარე შიგ დანაყილი
შაბი , და ამითი ბანე , და მატლს დააყ-
რეკინებს :

იმავე წყლებით ბანე ვითარცა 79-

მო- დაჭრილისათვის ეწეროს და არგებს
დიდათ :

§ 20. კ

ფეხშიწყლის ჩადგო-მისათვის:

ამისი ნიშანი ესარჩის, ცხენს კო-
ჭებთან და უსიკდება, დარბილათ ბუშტ-
საკით გამო-ებერება, თითირო-მ და აჭი-
რო- შიგ ჩაუფდება, და თუამო-იღებ ისევ
ამო-ევსება და გაუსწო-რდება, და ეგრე-
თვე უკანა გმებ შიაც ექმნება, ეს სენი ნო-
ცო-ს ადგილისაგან დაემაართება და დაუე-
უსაგანაც :

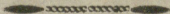
ამისი წამლო-ბა ასე უნდა:

შირველად ამითი უნდა ბანო: მო-
იღე მუხის-ქერქი დანაყე მო-ხარშე და
ამისი წყენით ბანე :

ამისთვისკე •

მოიღე თელის ლაფანი , შეუკარ
 იმით მაღლა , მეზე წმინდა სადგისი უჩხ-
 ვლიტე და გამოუშვი წყალი , და ზედ და-
 ადეკ ნიორი და ჩეჩქვილი , ყვითელს
 დინდგელში უნდა გამოშილო წმინდათ
 და დაადო მაღამოსავით , და უთუოთ
 რაცა ჩირქი აქუს მოსწმენდს დამო-
 არჩენს საჩქაროთ :

ესეც არგებს თერმენტინის ზეთში
 დანაყილი შაბი , და შაბი-ამანი უნდა
 გამოშილო , ანფისის ყვითელს დღლუ-
 ში , და შემოადო დიდათ არგებს დამო-
 ჩრება :

(21 კა)

ცხენი რომ საჭმელსა დაქეზს
 არა ჰსჭამდეს: ასე უწამლე:

პირველად ამსენს ესე უწამლე, პირველად პირი გაუხსენ და უნახე, თუ სასადაკბილეშუადა სიებოდეს ის აუცერ სამართებლით, და გამოუწურე კელით რომ სისხლი გამოუვიდეს, და მერმე მარილი გამოუსვი დანაყილი, და თუსასა არა ჰქონდეს დასიებული, და ისე არას სჭამდეს, მერე ამწამლით ჰსწამლე:

ფსალევი:

მოიღე შამბალილა ბალახი, და ფქული სელის თესლი, ანისული, გოგირდი, ძირცვბილა, საბრი, ამათ თითოთაგან თექვსმეტი მისხალი, მიხაკი და

კოჭა ჩუა მისხალი , ესენი ერთად დანა-
 ყე გაჭყავ ექუს ნაწილად , და თითო-ს ნა
 წილს აურევდე ერთს ბუთლიკა ცივ წყა-
 ლში , და დააღევინებდე დილას და საღა-
 მოს :

ამისთვისკე :

მოიღე საბრეო ორი მისხალი , გა-
 ლესე ესე საია არაყით და დააღევინე ნა-
 ხევარ ბუტილკა დღე გამოშუშებით , და
 უთუოდ მოჩრება :

ოუნა ამისთვისკე მისაცემი :

მოიღე ქერის ალაო ფქვილი , და-
 ჭრილი ძირი ძირცვბილისა , ამ თითო-
 საგან თითო- სტილი ჩაყარე ქუაბში , და
 ასხი სამი ბუტილკა წყალი , და აადუდე

გაღმოიღე და გაჭსწურე , ამ წვენში აუ
 რივე ოთხი ვკერცხის გული , და მიეც
 ცხენს , ესე დიდათ არგებს :

ამისთვსვე ოყნა :

მოიღე ორი ბუტილივა რძე , და აუ
 რივე ამაში ვკერცხის ყვითელი გული ,
 და მიეც ცხენსა , ესე ოყნა მსახურებს
 აუათ მყოფს ცხენსა , და მიჭსცემს საჭ-
 მლის ცოლას ყუათისა , და ყბები რომ
 ჭქონდეს შეკრული და ვერას ჭსჭამდეს
 ეს გაუხსნის , და ბევრმა ნარბენმა ცხენ-
 მაც რომ ვერა ჭსჭამოსრია ამისთვსაც
 მეცემა და სიყაბუნისათვსცა :

ცხენს რომ ყბები შეეკრას
და კელარასა ჭსჭამდეს:

ამას ასე უწამლე . შირველად ყბე-
ბის! მარღუში სისხლი გამო-უშვი მერე
მოიტანე შალი და იმითი ხან-გრძლივ
უხილე ყბები , და ზედ წაუსვი ის წამ-
ლები , კითარცა ეწეროს ნაკრთობისა-
თვს და მოჩჩება :

ო-ენა , ძალიან მუცელში რომ
შეკრული იყო-ს ამისთვის
გასახსნელი:

მოილე თანბაქო-ოთხი ღრამი , სე-
ნამაქის ფოთო-ლი მისხალი ექუსი , მო-
ხარშე ესენი ო-რს ბუტილვა წყალში ,
და ხარშე ამთენი რომ დადგეს ერთი ბუ-

ტილკა, გადმოიღე და გაჭსწურე, და ამასი
 აურივე თაფლი თექუსმეტი ღრამი, და მი
 ეც ნელთბილი და უთუოდ გახსნის, ეს
 არ დაელოკა კი ოცნად უნდა იხმაროთ:

§ 22. კბ

ცხვირში სისხლის დენისა
 თვის:

მოიღე შარშარილო-ს ქუა დანაყე
 წმინდათ და მოაწეკინე, მაშინვე სისხ-
 ლს შეჭსწუტს:

ამისთვისვე •

მოიღე კირი კვერცხში გამოზილოე,
 და აბანის ოდენი შრუარხედ დააკარ, და
 საფეთქლებზედ მიაკარ, და ესეც შეჭსწუტ-

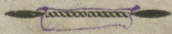

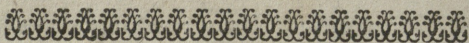
სწეს სისხლსა : დამწუარნი შალი რომ
 მოაწევინო ისიც არგებს : თქნში სის-
 ხლის გამოშუშბაც არგებს :

დამწუარისათვს :

მოიღე თეთრი ვირი , გარეცხე ცივ
 ის წყლითა , მეზე ეს გარეცხილი ვირი
 ჩაყარე ჟამში , ზედ დაასხი წყალი აუ-
 რივე და იდგეს ერთს საათს , გაჭსწურე
 და ამ წუწნში აურივე სელის ზეთი ვა-
 რგათ და წაჭსცხე დამწუარზედ , და უთ-
 უოდ გაამთელებს , და მალე მოარჩენს :

ეს სისხლის დენისა და დამწუარისა ვა-
 ცსაც მალიან არგებს :

სამკურნალო წამალნი პირ-
 ყუცყუთა თვს (ესე იგი) ძრო-
 ხათა და ხართა, ცხვართა და
 თხათა, და ღორთა თვს, და ინ-
 დოყურის ქათმისა, და ფარშა
 ვანგის შენახვისათვის :

. § 1 ა .

ძროხისა და ხარის სნეულება

სისხლის აღელვებისათვის, ანუ სი-
 სხლის მორევისათვის საქონლისა : სე-
 ნი ესე ამისგან დაემაჩთება, რომე ფრიად
 სიცხიანს ადგილს იყო-ს, ანუ ჭავამ რომ
 დაჭსკადო-ს, ამისგანაც იქმნება :

ამ სენის ნიშანი ეს არის, გაუწითლ-
 დება თუჯალები და დაუდიდრო-ვანდება, და

სისხლი ფრად აეკსება , ფრად გახურ-
დება ცრიალს დაიწყებს , და გიუსავით
ჩრითლას დაიწყებს სისხლი რომ შეა-
წყებს , ბლავილსაც დაიწყებს , ესე სე-
ნი ასე იცნობება :

ამ სენს ასე უნდა უწყამლო . შირ-
ველად სისხლი უნდა გამოუშვა ვისრის
ძარღვში ბარაქიან , და მეგრე ესე წამა-
ლი უნდა ასო :

მოიღე ცუხცის ძირი და ბაღბა თი-
თო მუჭი , მოხარზე ერთად გადმოღვი
და გაჭსწურე , ამ წყლში ჩაყარე შიგ
სამი მისხალი გორჯილა , და ერთი ბუც-
ილვა დაალოკინე დილას და საღამოს , და
თუ ამან კარგა ვერ გაჭსჭრას , მეგრე ეს
დაალოკინე :

მოიღე სამი მისხალი გორჯილა ,

ერთი მისხალი გალესილი სინგური ერთად აურივე , და ცივის წყლით ასვი დილას და საღამოს , და უთუოდ მოჩჩება :

ტანზედ უნდა წაუსო ჩძე საპონ არეული , საჭმელი გვიან აჭამე , დასაღვე ვად ვარდვაჭაჭის წყურს დააღვევინებდე ბზე არ ეჭმება , ან ახალი ბალახი და ან თივა , ან ქაგო წყლით გათქურფილი :
 და გასახსნელი თუნა მიუც , ვითარცა ცხენისათვის ჰსწერია ზემოდ :

(2 ბ)

ბუბუ რომ გაუსივდება მწურლელს ძროხას , ამას უნდა ჰბანდე ასე . მოიღვე სელის ფქვილი და ჩძე ერთად მოხარზე , აურივე ცოცა მარანდული საპონი და დიდათ არგებს :

(3 გ)

სისხლზედ რომ ფსამდეს ძრო-
 ხა, ანუ ხარი :

წამალი ამ სენისა ეს არის , ღო-
 რის ღორის ქონი დაკეპე წკრილათ ,
 და ჩაყარე ლუდის ძმარში, ანუ ერთს ბუ-
 ტილკა უბრალო-ს დუნე ძმარში , ხარში
 ერთს ჩუბსა გააცვივე და დააღეკინე ,
 და ერთს საათს უკან ფქვილი ჩაყარე თბ
 ილს წყალში გათქვიფე და დააღეკინე ,
 თუ ამან არ არგოს , მეორე ეს დააღე-
 კინე :

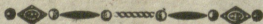
ძოილე ერთი ბუტილკა ლუდის ძმა-
 რი , თუ ეს არ იყოს, ერთი ბუტილკა
 დუნე ღვინის ძმარი , ჩაყარე ამში სამი
 მისხალი გორჯილა და დააღეკინე ,

მერე ერთს საათს უკან ორი ბუტილკა
 რძე დაალოკინე: და თუსენი ესე მოემატ
 ოს, მერძე სისხლიც გამოუშვი:

(4 ღ)

ბროხას რომ რძე გაუბრუნ-
 ღეს:

ეს ამ მიხეხით იქმნება, როდესაც
 ბროხა ბევრს ჭსჭამს მუავე ბალახს, ანუ
 ქაგოს, ესე გაუბრუნებს რძეს: ამას
 უნდა აჭამო სელის კოპტონი წყალში
 გათქუწფილი, და შიგ უნდა აურიო პრ
 ასის ბირი დაკეპილი, კანაფის თესლიც
 რომ აჭამო ესეც დიდად არგებს:

(5 ე)

ბრო-ხის ციებისათვის :

ნიშანი ამსენისა ეს არის , ბეწვი მალ-
 ლა აუვა , და სხეულის ვანკალო მოაყო-
 ლებს: ეს სენი ამისგან წარმო-დგება რო-მე
 გზაზედ დიდათ არბენინოს , ანუ თუ თბი
 ლი დამპალი წყალი დალივა სადმე :

ამისი წამლობა ასე უნდა :

საჭმელში ვანაფის თესლი აუზრივე ,
 ანუ ბალახი მისი დაკეპილი ეს უმჯობე-
 სია და აჭამე , ეს ციებასაც არგებს , და
 ზბესაც ისევ მოჭკვრის , და თუ ამან არ
 არგო-მაშინ მარხილში ჩადებულნი მლაშე
 ფიხსული თევზი ჩააყოლაჲ , ეს მოჭკვ-
 რის ოფლს და გაუხსნის შარდსა , და ქა
 რიანს ღღეში კი ნუ გაუშვებ გარეთ :

(6 კ)

ხბო-ს რომ მუცელში იყუანდეს ჩი-
 რქსედა : სენი ესე ამისგან დაემართება,
 ახალს დაბადებულს ხბო-ს რომ აღრე ბა-
 ლახსედ გააგდებ , მწუანე ბალახი აწყენს
 დიდათ , მანამ ხბო- ვარგათ არ გამაგრდეს
 მანამ რბის მეტი არაუნდარა აჭამო-რა :

ამ ს ე ნ ი ს ა თ ზ ს :

მო-იღე სამი მისხალი რეკანდი , გა-
 ლესე წყალში და ყო-ველს დღეს დაალო-
 ვინე : ამაჲ სენს რომ ესე დაალოვინო-
 დიდად არგებს :

მო-იღე რეკანდი სამი მისხალი , ღვი-
 ნის ხაშური სამი მისხალი , ერთად აურივე
 და შუა გაჭყავ და დღეში ერთხელ დაალო-

შვი დაიცმის მო-უნელებლო-ბითა საჭმ-
 ლისათა, და გაებერების ნაწლოვნიცა, და
 შეიბლება რომ მეცის ძალისაგან გაუს-
 ქდეს ფაშვიცა, და ნამეცნავად განაფხუ-
 ლნებდა, პირველად რომ ბალახსედ გააგ-
 დებ, ის ახალი ბალახიც აუჩევს ფაშუ-
 სა და გაჭსტენს ნაწლოვითა ჭაერიითა და გა-
 ჭაერავს, და შევა ესე დამძალი ჭაერი სი-
 სხლის ძარღვითა შინა და წაუხდენს სი-
 სხლისაცა, და სისხლისაც აუნთებს:

სენსა ამას ასე უნდა ჭსწამლო:

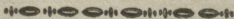
მოიღე ნაძვის ყლო-რტები თავისის
 ფოთლითა ერთი ბლუფი, ესე ჩაყარე ერთს
 ბუტლიკა საია არაყში და ზედ დაასხი ერ-
 თი ბუტლიკა წყალიცა, ესენი ერთად მო-
 ხარშე გაჭსწურე და ნელთბილი დაალოკ-
 ინე:

ამისთვისვე :

მოიღე თბილი ჩბე, ჩაყარე თანბაქო-
და მიეცე ო-უნად , და წაუსვი ტანზედ და
მუცელზედ , და წელზედ გმხილე ამითი ,
ესე გახსნის მუცელში და არგებს :

და თუ ამ სენმან ძალიანი ყუჩანაც იც-
ის , ახალის ბალახების გამო, მაშინ მიეცე
სამი მისხალი ჩეკანდი ღვინოში გალე-
სილი , და ასუი ესე ვინამ ყუჩანა დაუ-
დგებოდეს :

მარღუში სისხლი გამო-უშვი : მოიღე
 მარილი თო-რმეცი მისხალი , ექუსი მი-
 სხალი დანაყილი პილპილი , ერთი თავი
 ნიო-რი , ესენი ერთად მო-ხარშე დუნე
 ძრმითა , და ამითი მალმალ ურეცხე პი-
 რი :

დასალევი :

მოიღე ერთი ბუცილვა მმარი , აური-
 ვე შიგ ო-რი მისხალი ქაფური , და დაა-
 ლევინე ყო-ველს დილას ვინამ მო-რჩე-
 ბო-დეს , ამ სნეულებას სხუაგან სისხლი
 არ გამო-უშო თო-რემ აწყენს :

საჭმლად უნდა მიჭსცე ქერის ფქვი-
 ლი გათქუნწფილი წყალში , გო-რფილა
 სამი მისხალი წყლით რომ დაალევინო
 ესეც არგებს :

ლო-კო-ვინა უნდა მო-ჭკრიფო- დაჩე-
 ქო- გაჭსწყო- და დაალოკინო- დიდათარ
 გებს :

(9 თ)

ბროხას ანუ ხარსა ჩომ და
 უსივდეს სიცხითა , მკერდი
 ანუ კისერი : (ამ სენს ჩუესულად
 უელოვაკი ჰქვიან :)

ესე სენი უფრო- სიცხისა და დაუეუ-
 ლობისაგან წამო-დგება , და გაუსივდე-
 ბა კისერი და მკერდიცა , ამისი წამალი
 ეს არის :

მოიღე მუავე ჰურის ცომი , მარ-
 ლი და თაფლი , და ღო-რის ქო-ნი, ესენი

ერთად აუჩივებ და ზედ დასიებულზედ აღ-
ევ და მოზრება : ღა თუ ამან არ არგოს,
მაშინ იმ ზემო-ჭრილო-ბის წამლითა ჰს-
წამლე ვითარცა ეწეროს ცხენისათვის და
უთუოდ მოზრება :

(10 ი)

სენისათვის რო-მელი დაემა-
რეთება ხარსა, ანუ ბრო-ხასა,
ფეხებში და ჩლიქებში, და ბირ-
ში : (ამას ჰქვიან თურქული :)

სენი ესე სიცხიანი არის და დიდათ შე-
მაწუხებელია საქონლისა, სენსა ამას
უნდა პირველად თბილი რამ დაადო, სე-
ნი ესე დაუსივებს ფეხებსა, და კიდევ და

უწყლო-უღღება, ჩლიქებში და პირშიაც მუ-
 წუკვებივით დაჭყრის :

ამ სენს ასე უნდა ჰსწამლო :

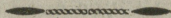
პირველად მარხლის წყლით დაბანე
 ფეხები , და თუ სენი ესე უფრო- განძლი-
 ერდა : მოიღე წითელი მიწა და მძარი,
 ერთად აურივე სქლად, და დაადევ იმ ფე-
 ხებზედ, და რომ გაუშრეს ვიდევ აართ-
 მეკდე და ახალს დაადებდე :

და თუ ამათ არ არგონ, მეჩე იმ წამლე-
 ბით ჰსწამლე ვითარცა ეწეროს-ს თხის თუ-
 რქულისათვის და უთუოდ მო-ჩჩება :

პირს ისე გამო-ბანდე ვითარცა შემო-ცხე-
 ნის პირის ტკვილისათვის ეწეროს-ს, და და
 აურიდე ზედა იმავე მტწრისა ვითარცა ზე-

მოწერილ-არს :

(II ია)

ძროხას რომ დიდი ჭირი და ე-
რიოს :

ეს სენი ამისგან დაეპართება , რაოდენსამე დღესა უწინ ამ სენის დამართებისასა, მოაყოლებს ხმელს ხველას და უმატებს თან და თან, და მწკელოელი ძროხაც გაშრება , თუალები არეული ექმნება , და ყურებას დაიწყებს მრუდად, ხარსაც ეჭირება ეს სენი , დასუსტდება და საჭმელსაც აღარა ჰსჭამს, და აღარც წყალს დალოვს , განსაუალი ნეხვიც დიხს მყრალი ექმნება და ყუანაც დაეპართება, და რომცა ქშინვას დაიწყებს დიდათ

გაუჭირდება აღმოქმინვა , და ვერც და-
 ჰსცოხნის , ეს სენი რომ ძროხას შეეყ-
 აროს , მაშინვე უნდა გაარჩიო მთელს
 ძროხათაგან და ცალკე უნდა შეინახო :

და ჰსწამლე ასე :

მოიღე ერთი სტელი სელის ზეთი ,
 ერთი ჩაის ფინჯანი ძმარი , ერთი მისხა
 ლი ქაფური , ესენი ჩაყარე წყალში , 'ლი
 ლას და საღამოს დააღვეინე , და უქო-
 ნი სადგომი სუფთათ :

ამავე სენის წამალი

ეს წამალი დიდი ხანი არ არის რომ-
 შე იპოვნეს (ვენგერიაში) და ამითი ჰს-
 წამლობენ :

მოიღე ლუდის ცლე ექუსი კოვნი ,
 ერთი ბუცილვა ისევ ლუდი , და გალესე

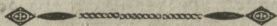
ისევ შიგ და დაალოკინე , ამ სენით ავ-
ათმყოფს ძრო-ხას ეს უნდა ამ სახედ, დღე
ში სამ გზის დაალოკინო , თუ ძრო-ხა
უკეთ შეიქნას პირველს დღესა ამ წამლ
ისაგან მეორეს დღესაც ასე ჰსწამლო, და
ვინამ სრულიად განთავისუფლდებოდეს :

პირი და ენა ამითი უნდა ურეცხო :

მოიღე სელის ზეთი, მმარი და თაფლი
ერთად არეული , პირში და ენაში უნდა
უხვა : ესე ცხვირში ჩაასხი :

მოიღე თბილი წყალი, მმარი და თაფ-
ლი, აურივე ერთად და ჩაასხი ცხვირში
რომ ჩირქი გაეხსნას , და საჭმელს სხუ
ას ნუ აჭმევ მანამ გამოთვლდებოდეს, ფქვ-
ილს, ანუ ქაცო-ს მოდუღებულს, წყალში
მოუკიდებდე და აჭმევდე დღეში ორჯელ,
და ეს ოენა უყავ : მოიღე თბილი წყა-

ლი, აუროვე სელოს ზეთი და გო-რუფილა
 სამი მისხალი, დიდათი არგებს და მო-
 რჩენს:

(12 იბ)

მუწუვი რომ დაჭყაროს ხა-
 რსა და დაზღმურდლოს, და
 მთლად მუწუვად ჭს ცკვოდეს
 და ჩირქი ჭს დიოდეს და მაგ-
 ლი ესკვოდეს:

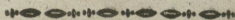
ამ სენს ასე უნდა წამლო-ბა, მო-
 ილე გოგირდი სამი ღრამი, აუროვე
 თაფლში და ჩააყლაპე, სამს დილას ასე ჭს-
 წამლე: და მუწუვიანი ტანი ამითი ბანე:

მოილე ექუსი მისხალი თამბაქო,
 ერთი მუჭი მუხის ხის ნაცარი, ესენი

ერთად არეული მო-ხარშე ო-რ ბუტილვა
წყალში , და წაუსვი :

ამ ისთვს ვე .

მო-იღეთ ო-რმეტი მისხალი გო-გირდი
აურივე ღო-რის ქო-ნში და წაუსვი :

(13 ივ)

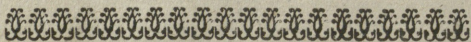
ხა-რს რ ო-მ კისე რი და უსი ვდ-
ეს და წაუხდეს უღლი ს აგან :

მო-იღე არაყი ჩაფხივე შიგ საპო-ნი ,
მო-ადუღე ერთად , და უსვი თბილი ღი-
დათ არგებს :

ამ ისთვს ვე :

მო-იღე ღვინის თხლე, მო-ხარშე შიგ
ბურღული და წაჭსცხე , და თუ წყლოუ-

ლათ ქქონდეს, იმ მალამოთი ჰსწამლოე ვი
თარცა დაგვეწეროს დაჭრილის ცხენი-
სათვს :

.წ 1 500

ცხვირის სენ უღებვისათვს

ბატკანნი ახალნი მოგებულნი უფ-
როსი ერთი ამითი დაიკოცება , როდეს-
საც მუბუს წოვნას დაუწყებს მაშინ თან
ჩაატანს მატყლსა, იგი მატყლი მუცელში
და კუჭში დამტრუტრულოდება , და რომ ვე-
ღარ მოინელებს ამისგან მოკუდება , ამ-
ას ასე უნდამოვლა, ცხვირმა რომ ბატკა-
ნი მოიგოს, მაშინვე იმ დედა ცხვირს მუ-
ცელსედ და ბარკლებში ჩააც შიგნითა

ცხვართა

აქუს ბეწვი უნდა გაჭკრიჭოს , და მეგრე
ბუბუ ისე უნდა აწო-ვოს , ბატკანმა ხში
რად იცის პირის ყუთავილი , უნდა პირი
გაუსინჯოს და თუ ასხია პირში , უნდა
წაუსოს ვარდის ფურცელი თაფლში მო-
დულეებული , და ხანდახან სახამელიც
უნდა დააყაროს რომ დიდათი არგებს და
აღარ მოჭკლავს ბატკანსა :

ჩჩვილი ბატკანი დიდათი შშრალათი უნ
და ჭყუანდეს შენახული და უნდა აჭმევ-
დეს ბალახ ბულახსა დაკეპილსა , დაზედ
მოყურიდეს ქერის ფქვილს ცოცა მარ-
ილ არეულს ვინამ გამაგრდებოდეს , და
ბალახზედ სიარულს შეიძლებდეს , და თუ
იუყანდეს მუცელში , მოხარშოს აბზინ-
დის ბალახის წყალი, ანუ მელის კუდა ბა

ლახისა, და აურეკდეს ცოცხა ჩევანდს,
 და თითო ფინჯანს დაალოკინებდეს და მო-
 ჩრება უთუოდ:

(2 ბ

ცხვარს ჩომ ქეცი დაემრ-
 თოს:

სენი ესე ექნების თაფელ და მთელს
 ცანზედა, მის მოჩრენა აღვილი არის:

პირვლად უნდა გაჭკრიტო, და მეზმე
 ასე ჭსწამლო: მოიღე თანბაქო ერთი
 მუჭი, გოგირდი სამი მისხალი, ლუ-
 დის თხლე ანუ ღვინის თხლე, ერ-
 თი მუჭი მჭყარტლი, ესენი ერთად აუ-
 რივე მოხარზე და გაჭსწურო, და ამ წვე

ნში აუზივე ცოცა თეთრი ნავთი , და
 წაუსვი ცხვარს ტანზედ , და ეს წამალი
 ერთის წასმით მოაჩვენს :

სასმელად ამას დაალოკინებდე , ერთს
 მისხალს გოგირდსა , თაფლში არეულსა
 დიდათ არგებს და მალე მოაჩვენს , ამ
 სნეულებაში უნდა გრყუანდეს ხმელს აღ-
 გლას ბალანიც მალე მოუვა :

(4 ღ)

თავბრუსსხმისათვის , და რე-
 ტიანობისა და ტრიიალისათ-
 ვის ცხვრისა :

ნიშანი ამ სენისა ეს არის , ცხვარი
 თავს გვერდზედ დაიჭერს , და დაიწყებს
 იმგრგვლივ ტრიალს , სენი ესე აქუს

ცხვირში და ტვინში , და ექნება ფაშუ-
 ში , და ბურთში ჭია , ამსნეულების მექ-
 თნს ცხვარს სიცხეც ექნება , და მძიმ-
 ედ ქშინვა და ტანში ციებასაკით ურუ-
 თლაცა :

ამ სენს ასე უნდა წამლობა , პირვე-
 ლად უნდა გამო-უშვა სისხლი საფეთქლე-
 ბში , და მეორე მოიღო-გო-რჯილა ერთი
 მისხალი , აურიო-თაფლში , და ცოცა
 წყალით დაალო ვინო-ყოველს დღეს :

და თუ ურუთ-ლა არა ჰქონდეს ტან-
 ში , მაშინ ამითი ჰსცანით სენი ესე რო-
 მელ გაჰსჩენია ტვინში მაგლი , ამისი
 წამალი ეს არის , დაფხივე ირმის რქა და
 ჩაყარე მაგარს არაუში მოხარზე ერთად ,
 გააციე და ჩაასხი ცხვირის ნესტო-ებში ,
 და კუთლად მოიღე ირმის რქა დანაყე და

ხედ დაასხი არაუი გამოხადე არაუად , და
ათს წკეთს თეთრის ჰურის გულმედ დაუ
წკეთებდე და ჩააყლაპებდე აბად დამოზრე-
ბა შალე:

(4 ლ)

ყვაკილი რომ შეეყაროს ცხ
ვართა და იხლცებოდეს :

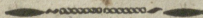
ყვაკილი ესე ჰგავს სწორეთ ვაცის
ყვაკილსა , ამისი წამალი . მოიღე . მურ
უნის ხის ქერქი გააბერ ცილა , და იმ ქე-
რქის გული დანაყე , მოხარზე გააციე და
აურივე ქაფური თითო ცხვრისათვის ნა
ხევარ მისხალი , და დაალოკინე თითო
რუნვა დღეში , და უთუოდ არგებს :

ამის თვისება :

მოიღვე მაწონი გათქვიფე წყლითა ,
 აურივე გორჯილა , და თითო ფინჯანი
 დააღვენიე , სამთრითი უფრო ძალიანი იქ
 ნება ყვაკილი , თუ თუალები ეწუწებო-
 დეს , რძით ბანე ხოლმე ყოველს დღეს :

საჭმელად ესე აჭამე : მოიღვე ქერი
 დაცეხუწ მოხარზე რძითა გააცივე და
 ეს აჭამე :

(5 ე)

სიყვითლე რომ დაემართოს
 ცხვარსა :

სენი ესე ასე იცნობება , ცხვარს თვა
 ლები სულ გაუყვითლდება და დასუსტე

114
 1906
 1906

ღება და აღარც საჭმელსა ჰსჭამს :

ამისი წამალი :

მოიღე ვოწახურის ხის ძირი , და-
 ჩეჩქუტ და მოხარშე გაჰსწურე, და ამ
 წვენში აურივე ცოცხა ქორის სკინტლიე
 და საპონი ერთი მისხალი და ცოცხა თა-
 ფლი , დაალოკინე ღღეში თითო-რუნკა ,
 დილას და საღამოს :

ამისი ვსკე :

მოიღე ვოწახური გამოჰსწურე ,
 აურივეშიგ მიწის ვაშლის წვენი, და ერ-
 თი მისხალი გორჯილა , და დაალოკინე
 თითო-რუნკა, საჭმლად აჭამე აბინდაბა-
 ლახი მარინო მოყრილი და არგებს დიდათ :

(6 ვ)

ცხვარი რომ სისხლისაგან
გაიბეროს :

შირველად წინა ფეხების იღლიისძა-
რღუში სისხლი გამოუშვი , და მერე იმ
წამლით და ოყნით ჰსწამლე ვითარცა ზე
მოძროხისთავს ეწეროს სისხლის შე
მოწოდებისა :

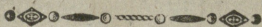

(7 ვ)

ცხვარს რომ თურქული
დაემატოს :

იმასაც ისე უწამლე ვითარცა ზე-

მოთ ხარის თურქულისათვის ეწეროს :

(8 ლ)

ცხვარს რომ ფეხები და ჩლი-
ქები დაუწყელოდეს და და-
კოჭლდეს :

ცალახსა და ნოტიოს არიდე, მოიღე
სამი მისხალი დამწუაროი არჯასპი, ორი
მისხალი წითელი მიწა, ორი მისხალი კე-
ცის ნატეხი დანაყილი წმინდათ, სამი
მისხალი ქირიშანი, ესენი ერთად დანაყე
წმინდათ, ჰირველად არაქსა და კაცის
შარდს აურეკდე ერთად და იმითი გამო-
ბანდე, და მეომე ამ მცურწრის დააყრიდე
და შეუხვეკდე ფეხს ცილოთი :

იჭე და ბანე ჰიზველად ამითა . მოიღე
 დუდგულის ყუაზილი მოხარშე და ამის
 წვენ ში აურივე წითელი მიწა , და ხის
 წებო ბაღისა (ანუ დამასხისა :) და ამი
 თი ბანე , დიდათ არგებს , და ის წამალი
 წაუსვი , ვითარცა ეწეროს ცხვრის ქე
 ცისა თვს :

(3 გ)

თხის მუცლის დასიებისა
 თვს წყალმანკსავით :

სენი ესე დაემაართება დამჰალის სა-
 ჭმლისაგან, დანისლიანი ჰაერისაგანაც ,
 და ანუ ნოღიოსადგილისაგან, ცყავი ექ-
 ნება გაბერილი , და თითს რომდააჭირებ
 ჩაუფდება და აღარ გაუსწორდება:

ამ სენის წამალი ეს არის

პირველად უნდა მხრის ადგილს ნე
 სტრითი ტყავი გაუჭრა და შეუღო ფი-
 ლთა დაწეწილის ცილო-სი დაფნის ზე-
 თით გასკრილი , ანუ მუხის კრკო-ს ზე-
 თით , და დააცალო ორ დღეს რომ რაც
 წყალი აქუს სულ იქ მოუგროებს , და
 მერე გამოართვი ეს ფილთა , გამოუწყ-
 რე ხელით რაც ტანში წყალი აქუს სულ
 გამოუვიდეს : წა ვუალად უნდა მოიღო-
 დუდგულის ფოთო-ლი , მოხარშე რძითა
 და დაალოკინე არგებს : სელის ფქვილი
 სამი მისხალი , მუხის ქერქის ცილა დანა-
 ყილი ერთი მისხალი , ანისუნი დანაყილი
 ერთი მისხალი , გალესე ესენი ერთად წყ-
 ლით , და დაალოკინე თითო- რუნკა დღე-
 ში დიდათ არგებს :

(4 ღ

სი ს უ ს ტ ი ს ა თ ჯ ს თ ხ ი ს ა , ს უ ს ტ
ა თ რ ო მ ი ქ მ ნ ე ბ ა :

სენი ესე ასე იცნობება , თჳსაღები ჩა
უბკრება და დანარებითი იქმნება და იწვე-
ბა უფროსი ერთი, და საჭმელსაც არა ჰს
ჭამს , და ცოხნაც ცოტა ექმნება , პი-
რი და ენაც გაუშრება . ეს სენი უფრო-
სი ცხიანის ჰაუისაგან დაემაჩოება:

ჩ ა მ ა ლ ი ა მ ი ს ი .

პირველად აბანე ამ წყალში : მოი-
ღე უსუპის ბალახი (*) და ჩაყარე წყალ

(*) უსუპის ბალახს ლათინურად ისო-
პო ჰქვან, ხოლო თათრულა, სუფა:

საქართველოს
საქართველოს

ში მოადუღე და აბანე ნელთბილით, ანუ
ჩადუნა ბალახი მოხარშე და იმის წვე-
ნითა ბანე, დასალოევად. მოიღე ერთი სტა-
ქანი რძე შიგ ჩაყარე ექუსი კბილი ნიო-
რი გარეული დაჩეჩქვილი, და ერთი მი-
სხალი (აღისარჩული:) ანუ ზაფრანა,
და დაალოვინე და ამითი ჰსწამლე ვინამ
მოჩრებოდეს:

(5 ე)

ღობრი რომ გადაეკრას თუა
ღმედ თხას, ანუ ცხვარს:

იმ წამლებით ჰსწამლე ვითარცა ცხ-
ენის თუალის ცვივილისათვის და გვეწე-
როს, ხარსა და ძროხასაც რომ თუა-

ლი ჰსტკიო-დეს ერთა, ეს წამალი ყო-ვლი
საუ ჰირუტყუს თჳლისა :

(6 ვ)

მუც ლის ტკივილისათჳს
თხისა :

სენი ესე წარმო-დგება უფრო-რე
აკის საჭმლისა , და აკის წყლისაგან .
ამისი წამალი ეს არის : მოიღე ქერი და
სკივის ყუავილი და გვირილა, მოხარშე
ერთად , და აურივე დაფნის ფო-თო-ლი ,
ანუ ანისუნი მოხარშუაში , და დააღვევი
ნე თხას ერთი სტაქანი :

ამისთვისვე •

მოიღე ჰიგნა, აბზინდა ბალახი და
სარო, ესენი ერთად მოხარშე წყლით,
აურივე თაფლი და ერთი სტაქანი დააღე-
ვინე :

იელი რომს ჭამო და ამისგან აკათი იუ-
ოს • მოიღე სელის წეთი, ანუ ერბო-
ერთი რუნკა, კარგი ღვინო ერთი რუნ-
კა, ესენი ერთად აურივე გაათბე ცეცხ-
ლზედ და დააღევინე არგებს :

ამისთვისვე :

თხილი დანაყე და გამოჭსწურე რბ-
ედ, აურივე ორი მისხალი ხაშხაშის თე-
სლი დანაყილი, და ესეც გამოწურვი-
ლი ამის წკენი, ჩაყარე შიგ ერთი მის-

ხალი გო-რედილა, და ერთი სტაქანი და-
 ალეკინე დამო-ჩრება :

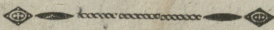
(7 ზ)

ფეხის წახდენისათვისთხისა,
 ანუ ცხვირისა, ანუ ძროძისა-
 და ხარისა • და კოჭლო-ბისა-
 თვის (მაღაამო-:)

მოიღე ექუსი მისხალი ყვითელი
 წმინდა სანთელი, სამი მისხალი თეთრი
 ნაკთი, უანგარო მისხალ ნახეკარი,
 ერთი ფინჯანი სელის ზეთი, ესენი ერ-
 თად მო-ხარშე, და მაღაამოდ იხმარე ამი
 სთვის, ჰირველად იმ ჩლიქსა და ფეხის
 წყლოულს კაცის შარდით დაჭბანდე, და შე
 რბე ამ მაღაამო-ს დაადებდე, ეს დიდათ

მალე გაამთიელებს ცხვარსა, და ძროხის
ფეხთაცა არგებს, და ცხენის ფეხის წყ-
ლოულისაცა :

(8 ლ)

თხას რომხის სხლი აუღუღდ
ეს და იმისგან გაიბეროს :

იმას ჰირველად ვისრის ძარღვში სი-
სხლი გამოუშვი, და მეჩმე ისე უწამლე
ვითარცა ეწეროს შემოდ ამ სენისათვის
ძროხისაში :

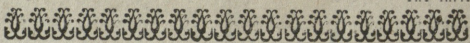

(9 თ)

ფეხის მოტეხისათჳც ცხვრ-
ისა და თხისა, და ხართა, და
ძროხათათჳს :

ამასასე უნდა უწამლო, მოიღე სვი-
ნტრის ძირი დანაყე წმინდათ, ამაში აუ-
რივე სიძის ქვის ტვინი დაფუყული წმინ-
დათ, და შრეში აურივე კვერცის ცი-
ლაში, და შემოადევ მჩურითა, და შე-
უვარ არტახითა. სამს დღეში ერთხ-
ელ გამოუცვლიდე და უთუოდ მოჩ-
ჩება :

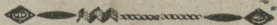
§ 1 ა.

ღო-რის სნ ეულეებისათვის :

სო-ვი რომ დაერიოს ღო-რისა და კისერიც დაუსივდეს , ამისი წამალი ეს არის . არ უნდა დაუგვიანო წამლობა , რომ შიგნით კორცზედაც ესხმის და ეს სენი მალე მოჰკლავს ღო-რისა :

მოიღე კვერცხის ნაჭუჭი, დანაყე და აურივე დაფნისა ანუ იფნის კენკრა , თითო ღო-რისათვის თითო მისხალი თათრული სურმა (ქალები რომ თუელას ისურბენ :) ამისი ესეც თითო მისხალი , და ანთიმონი მისხალ ნახევარი , ესენი ერთად აურივე, მერე მოსიღე ქერის ფქვილი და ესენი ერთად , შეაჭამე ცო-

მათ , და თუ ცომი არ შეჭამოს , მერე
ქერის ფქვილი გაჭქენ თბილს წყალში, ეს
წამლები ზედ მოაყარე აჭამე და უთუოდ
არგებს :

(2 ბ)

ყელის გასიები სათვს ღო-
რისა :

ყელი რომ დაუსივდეს ღორს და კი-
სრის ძარღვებში შესუთოს და ყელში
ხრიალებდეს , და პირიდან ჩირქი ჰსდი-
ოდეს და ცხვირიდამაცა, ეს სენი ღორს
დიდათ დაასუსტებს :

ამ სენის წამალი :

მოიღე ნაცარი, და აურივე საჭმელ

ში და აჭამე კვირაში ერთხელ და არგ-
ებს :

ამისთვისვე :

მოიღე ქერის ფქვილი , აურივე ჩა-
დუნა ბალახის ძირი დაჩეჩქვილი, ქაფური
დანაყილი სამი მისხალი , ძირტკვილა
დანაყილი ერთი მუჭი , მოხილე რძით
და აჭამე ~~თითო~~ უაშლის ცოლა და არ-
გებს :

ამისთვისვე :

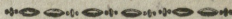
მოიღე თაფლი გალესე მხარში, აუ-
რივე შიგ ფქვილი და აჭამე, ესეც ბალიან
არგებს : ქაფური ჩაყარე კარაქში და ვი-
რის წყალი ერთად აურივე და დასიებულს
ვისერხედ უსვი :

(3 გ)

ლორს რომ უკანა ფეხები და
ჩელი დახუთოს და ითრეკდ
ეს, და უკანა ნაწლევიც კარ
ში გამოევიდოს, ამისი
წამლობა:

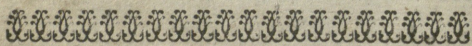
მოიღე სურმა • (რომელიც ზე-
ვით დაუჭსწერეთ,) დანაყილი მისხალ
ნახევარი, ერთი მისხალი გოგირდი,
ნახევარ მისხალი ქაფური, და ერთი მუ
ჭი ფქვილი, აურივე ესენი თაფლში, და
ცომსავით მომიღე და შეაჭამე, რამ-
თენსამე დღეს და უთუოდ მოჩჩება:

(4 ღ

ღო-რი-რო-მ ძალიან გახდეს
 და აუათ მყოფობდეს, ამასჭქქ
 ან ჭლეჩი ღო-რისა:

მოიღე სურმა სამი მისხალი, მის-
 ხალ ნახევარი საპონი, ესენი წყალში
 გაღესე, და დააღვინე არგებს, ამას
 ლუდის ცლოც რომ დააღვინო-ისიც
 არგებს:

ინდო-ურის ქათმის შენახვი-
 სათვსა და ფარშავანგისა:

ინდო-ურს ქათამს დიდი მოვლა უნ-
 და, სხვათ უბრალოს ქათამზედა მეტი,

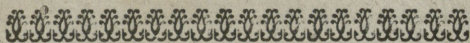
ათს ინდო-ურს დედალს ერთი მამალი
 ეყოფა , ეს მამალი ერთს წელიწადს
 უკან უნდა გამო-უცუალო , და ახალი გა
 ურიო , დედალი ინდო-ური გაჭსძლებს
 ო-თხს წელსა , წელიწადში დაჭსდებს
 კვერცხს ო-ცსა , ანუ ო-ცდა ათსა , ამას
 უნდა კვერცხის დებაში ყურის გდება ,
 რომ უბრალო ალავს არსად გააგლოს ,
 საბუღარი უნდა გაუკეთოს რომ კვერცხი
 იმაში დადოს , ამისი კვერცხი რომ მო-
 აგრო-ვო , მო-ციო-თი უნდა შეინახო ვი-
 ნემ კრუხად დაჟდებოდეს , რომ-დესაც
 მო-კრუხდეს , მაშინ უნდა საბუღარში თი-
 ვა ჩაუგო , და დაუწყოს თითო ქათამს
 თექუხმეტი , ანუ ჩვიდმეტი კვერცხი , ეს
 კრუხი უნდა გიჟდეს სუფთა საქათმოში ,
 მო-ბნელო-ს და ცო-ტა მო-თბო-ს ადგი-

ლს , კარხდაუკლიტო- და მამალი ქათა-
 ში აჩილო , საკენკი და წყალიც შიგ და
 უღგა , რო-ღესაც საბუღრიდამ საჭმლი-
 სათვის გადმო-ვიღეს , მაშინ უნდა იმ კვე-
 რცხებს ზედ ცხვრის ტყავი დახურო-
 რომ არ გაცივდეს , და რო-ცა ჭამო-ს
 ტყავი ისევ უნდა ახალო და ისევ ზედ და
 სო . ინდო-ური ქათამი იფდება კრუხად
 თ-ცდა რვას დღესა, და ეს რომ შესრულ
 დეს და გამო-ჩევო-ს წიწილები , უნდა ამ-
 თი-იუყანო- ცალკე და თბილათი შეინახო ,
 რომ მამალია ანუ დედამ არ დახო-ცო-ს ,
 და უნდა მო-უხარშო- კვერცხი მაგრა და
 იმისი გული უნდა აჭამო- შეკერილოს რბი
 ლს ბალიშზედ , რომ ნისკარტი არ დაეუე
 უო-ს , და თუ ხმელათი აჭმევს , უთუო-დ ნი
 სკარტი დაეუეუება და უთუო-დ წიწილა მო-

კუჭება , სამს კვირას ასე ბალიშზედ აჭ-
 ამე , სამს ღღეს კვერცხის გული აჭამე ,
 და შემდგომ სამისა ღღისა ეს აჭამე , ბა-
 რდა მოხარშე ძალიან და კვერცხის გული
 მოხარშული ერთად აურივე და აჭამე ,
 რვა ღღეს ასე , მერე რვა ღღის შემდ-
 გომად , კიდევ მოხარშე ბარდა და აური-
 ვე დაკეპილი ჭინჭარი და სალათა , და აჭა-
 მე ღღეში სამჯერ ცოცოცოცა ვინემ
 მოინრდებოდეს , ორის კვირის შემდ-
 გომად აჭამე ბალახბულახი დაკეპილი ,
 და გაუშვი კარგს დარში რომ კარში ია-
 რონ , და ჭინჭრიანს ადგილს არიდე
 თორემ ჭინჭარი დახოცს , რომღესაც
 დიდათ დაცხეს ჩრდილში ამეოფე , აკდა-
 რში და ნოცოცოცში კარში ნუ გაუშვებ. მერ-
 მე ერთი თვისა რომ შეიქნას ჰურის არა

ეში დაღერლილი ფეცვი მო-უხარშე გა-
 ცივე და აჭამე , ეს ცო-ტას ხანს დაათ-
 რობს და მეჩმე გამო-ნელდება , ეს გაუ-
 მაგრებს სხეულსა და წიწილა აღარ დაი-
 ხო-ცება , ვარითაი ჩომ შეიქნას და
 ბიბილომ ჩომ ამო-სლოყა დაიწყო-ს ესეც
 შეაწუხებს დიდათ , მაშინ ვანაფის ზე-
 თი და კარაქი ერთად უნდა აუჩიო- , და
 თრის დღეში ერთხელ წაუსომდეთაკზე-
 და , სიცხეში უნდა მატიტელა ბალოახი და
 კვბო- და ფურჩის დო-ში , ანუ მაწონში
 აუჩიო- და ისე უნდა აჭამო- , შემდგო-
 მად ისე შეინახო- საკენკით ვითარცა
 სხეა ქათამი ?

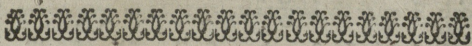
ფარშავანგისა

ფარშავანგი თითონ ბუღეს გაიკეთე-
 ბს , და კვერცხებს თითონ მოაგროებს
 ყრუს აღგილს იცის . მამალი ფარშა-
 ვანგი უნდა დაუძალო თორემ , თუ დედა-
 ლი იპოვა იმასაც მოჭკლავს და კვერც-
 ხებსაც დაამტყრევს , ფარშავანგმანრომ
 წიწილა გამოიყუანოს , უნდა იმასაც ინ-
 დოურს წიწილასავით ყური უგდო .
 და ერთს კვირას უკან უნდა ჭინჭკლის
 კვერცხს აჭმევდე , და დაღერდილს კანა
 ფის თესლოს . ფარშავანგის წიწილამ ენ-
 ის გასიება იცის , იქ პატარა ძარღვი აქ

ოს უნდა ის ნემსით ამო-ართო და ზედ
 შაქარი და სახამებელი დააყარო და მო-
 ზრება :

საჭმელი ვითარცა ინდო-ყრის წიწი
 ლას ისე ამას უნდა აჭამო და ისე შეინა
 ხო ვითარცა იმისთვის ჰსწერია :

მუცლის გაბერვისათჳს , და
ქოშინისათჳს ცხენისა

ამ სენის ნიშანი ეს არის , მუცელი
გაბერება დიდათ , და შიგნითი ფაშვიც,
და მოსანელებელი ნაწლევნიც გაბერე-
ბიან ქარისაგან , და ქშენას მოჭყუწბა,
და ფერდებსაც ცემას დააწყებინებს , და
უელში ხრტიალსაც მოაყოლებს , ოფ-
ლს დაასხამს და გაბრუებული იქმნება ,
ჩონჩონივსე და შარდსე ველარ გავა ,
დიდათ დასუსტდება , დაწოლაც ენდო-
მება და ველარ დაწვება , სენი ესე უფრო-
რე ამისგან წარმოდგება რომე, დამპალს
თივას , ანუ დამპალს ქერისა , ანუ ჰურის
ხორბალსა ჰსჭამს , ანუ განახულსე ჭაო-

ბის ბალახსა ჰსჭამს, და ანუ დაღალუ-
 ლს ქერს მომატებით მიჰსცემს, ანუ წყა-
 ლს ცივს დააღვინებს, ესენი წარმოა-
 დგენენ სნეულებასა ამას, და უფრო-რე გა-
 ციებამაც უკეთუ ძალიან ნაოფლი გაცივ-
 და, სენი ესე დიდი მავნებელი არის და ძნელ-
 აღ მოსარჩენი, და ამას ღია გულის-ხმ-
 ის-ყოფით უნდა წამლობა, (ამ სენს
 რუსულათი სპაშმა ჰქვიათ.) ხოლო თათ-
 რულად ჩაჩს ეძახიან :

• წამალი ამისი

შირველად ეს სენი რომ ცხენს ასე
 დაეპართოს, უკანა ბარკლების ძარღუში
 სისხლი გამოუშვი :

სია წამალია :

შირველად ოცნა უყავ გასახსნელი

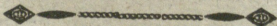
კითარცა ქვეით ეწეროს ორ საათში ერთხელ:

სია დასაღევნი :

მოიღე ბადიანის კურვა ერთი ღრამი, ანისულოი სამი ღრამი, ბარანბო ცალი ბლუფი, ღვივის კენკრა ოთხი მისხალი, ესე დანაყე ჩაყარე ქუაბში მოხარზე ორს ბუტილვა წყალში, და დააღევინე ერთი ბუტილვა:

ანუ ესე, დასაღევნი :

მოიღე საბრი ექვსი ღრამი, მელისკუ და მოხარზე გუჭს წურე და ერთი ბუტილვა ამის წვენში ეს საბრი გაღვსე, და დააღევინე არგებს :

ანუ ესე, ამისთვისვე ჰაბი :

მოიღე საბრი, ექვსი ღრამი, მური ექვსი
 ღრამი, ქაღახანა, ექვსი ღრამი, (*) გუმი
 ამონიაქი, ექვსი ღრამი, დანაყე ესენი
 ერთათ, აურივე ერთი კოცნი ქარვის ზე-
 თი და ბრინჯის ფქვილი ერთი ბლუფი,
 ამოშილე ჰქმენ აბეზად და თითოს კაკლ-
 ის - ცოლას ჩააყლაპებდე, დღეში ერთს
 დილას, და ერთს საღამოს .

ანუ ესე, ამისთვისვე გასახსნელი ტანში .

მოიღე კიტრანის თესლი, ერ-
 თი მისხალი, რევანდი, ოთხი მისხა-
 ლი, სინამაქი, ოთხი მისხალი, ანისუნი,
 სამი მისხალი, ჰიტნა ცალი ბლუფი,
 ესენი მოხარზე ორს ბუტილოვა წყალ-

(*) გუმი ამონიაქს, უნა ჰქვიან და სპა-
 რსულოდ უმაყ

ში; დაგასწურო, გაჭყავ შუამხედ, აუზი-
 ვე ამაში ღვინის ხაშური სამი მისხალი,
 დაერთი ბუტილვა დააღვეინე, ხუთსა-
 ათს დააცალე, დათუ ამან არ გახსნას
 ტანში: ანუ ესე, დასაღვევათ ესეც არ-
 გებს.

ნიორი უნდა დაჩეჩქვო, და-
 ანისუნი, და გვირილა, ესენი ერთად მო-
 ხარშო, ამის წვენში აუზივო ერთი
 ფინჯანი სელის ზეთი, ანუ ზე-
 ითუნის ზეთი, ანუ ვარაქი, და ერთი
 ბუტილვა დააღვეინო, დათუ სიცხე
 ჭქონდეს ძალიან და იმითი იუოს გაბე-
 რილი ცხენი, ჭარხლის ძირი დაჩეჩქვით
 და გამოსწურეთ ერთს ბუტილვას ამის
 წვენში, სამი მისხალი გორჯილა გა-

რდახალისებული აურივეთ, და ნახეჭარ
 ბუტილვა დაალოვინეთ, ეს გასხნის და
 დიდთაც არგებს.

ოუნის უემზადება.

მოიღე ტუხტის ძირი, ანუ ფოთო-
 ლი ცალი ბლუფი, ბალბა ცალი ბლუფი,
 გვირილის ყვავილი ცალი ბლუფი, ანუ
 დიდგულისა, თამბაქოს ფოთო-ლი სამიო-
 დე, ესენი მოხარშეო-რს ბუთილვა წყალ-
 ში, ანუ მეტში გასწურე, და ამ წვენში
 აურივე სელის ზეთი ერთი ფინჯანი,
 ანუ ზეთუნისა, ანუ კარაქი, და მიეც
 უკანა კარიდამ, ეს უთუო-თ გასხნის და
 არგებს, ნელთბილიუნდა მისცე თითო-
 ბუთილვა.

• ანუ ამისი ოენა უყავ •

მოიღე ჭარხლის თაჳი რამდენი-
 მე და ჩეჩქვე , და წვენი გამო-სწუროე ,
 ამაში აუზივე და ფსევკილი საპონი , და
 მიეც ოენად დიდად არგებს , და მალეც
 გახსნის ტანშია , ამ ოენას ორსაათში
 ერთხელ მისცემდე , ვინამ ცხენს მუცე-
 ლი და უცხრებოდეს , სიმსივნისაგან .

ამისთვისვე მუცელზე შემოსადები •

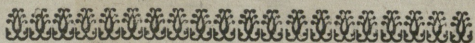
მოიღე ლობიოს ბურღო , და
 ღიჭმაჭოლა ბალახი , ნიორი , და ქერის
 ბურღო მოხარზე ესენი , და თმილი ადეკ
 მუცელზედ •

ანუ ესე , ამისთვისვე დასადები მუ-
 ცელზედ :

მოიღე გარეული ანწლი ჩაყარე ქვა-
 ბში და ასხი წყალი და მოხარშე, მეჩე ერთი
 სტაქანი ოცვაც და ასხი, ამოიღე და
 შემოადევ მუცელზედ თბილი დიდათ არ-
 გებს ამას ხშირად უხამდეო: (ანუესე.)

საია. არაყში ვაქსი გალესილიც არ-
 გებს რომ წაუსოთ მუცელზედ, თუ
 შარდი აქვს შეხუთვილი, იმას ასე უწ-
 ამდეო, ვითარცა შარდის და ხუთვისათვის
 და გვეწეროს ზეკით.

საჭმელი ამ წამლობის შემდგომად
 გვიან აჭამე, და ღიახ ცოტა ისიც მწკა-
 ნე ბალახი, ანუ თივა და სველებული და
 მარინო-მოყრილი, ბზეს ნუ აჭმევ, ქერ-
 საც და ღერლილს მისცემდე ქერქ გაც-
 ლილსა ცოტას, წყალი თბილი დააღვე-
 ნე დათაფლი აურივე შიგ ცოტა.

უენიუენა წამალთა.

ეშაკის ფინთს სახელად აურო-
ლებული ქალბანა ჰქვან.

(• ყვითელს ფისს ჩამსაყინი ჰქვინა.)

ვიტრანას აბუსალათინი ჰქვინან.
სადაც თიახფარუხის ხმარება ეწეროს
ორი მისხალი, იქ ორი ღრამი იხმა-
რეთ. სირაფისათვის რომ სელისზე-
თით, და არუფასპით მალამო რომ სწე-
რია დასადებელად, იმ მალამოს მაშან
იხმარებდეთ რომდესაც სირაფა ძალიან
გაუბნელდეს და კორცს უღპობდეს,
და მურალი მუწუკები ეყაროს, და
ყვითელი მურალი ჩირქი სდიოდეს,

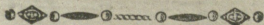
და ეგრეთვე სხვას ჰირუცყუსაც რომ
 ეს სენი სჭირდეს იმასაც არგებს, და
 ეს მაღამო იმ უამად იხმარე.

ცხენსა, დაჰირუცყუს დიას
 გულის ხმის ყოფით უნდა წაქლობა,
 ღვარვის ფიქრით სნეულების ცნობა,
 ვიიარცა წერილ არს თვითო-ეულისა
 სენისა ცნობაი ნიშნებითა, და იმ სენი-
 სათვის, ჰირუცელს წამალს რომ მი-
 ჰსცემდე, იმ ერთს წამალს ხუთს საა-
 თს უნდა დააცალო, და თუ იმ ერთმა
 წამალმა არგო, მეორე დამესამე სა-
 ჭირო აღარ არის იმსენის წამლის მისა-
 ცემათ, ისევ ჰირუცელს უნდა დააღუვი-
 ნებდე, და თუ ჰირუცელმა წამალმან არ
 არგოს იმსენს, მეორე შემდგომი იმა-

ვესენის წამალი უნდა მისცე, და იმა-
საც ასევე მოსხენებულსაკით, იმთენ
სათს და აცლოდე, რადგან ცხენის ანა-
ტომია ღიღია, და გუიან დაივლის თავ
თავის ადგილს ის წამალი, ამ მიზეზისა-
თვის საჭირო იყო აქ ჩაწერა ამისი.

დასაჭმელათაც ისე აჭმევდე ამ
წამლო-ბაში, ვითარცა ეწეროს თვისთა
ადგილთა შინა, და ამავე სახითა სწამლე
სხვათა ჰირუტყუთაცა.

სრულ იქმნა:

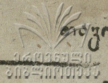

1914369-00
0170-4111100000

თავი

გაცეებისათჳს ცხენის	1 . ა .
ძჭკლისათჳს და წმო-რებისათჳს, ესე იგი ყინილ ყურთისა	2 . ბ .
მუცლის ტკივილისათჳს და გო- რისათჳს	3 . გ .
სველისათჳს ცხენისა	4 . დ .
ქუშისა და ნაფანის შეხუთჳსათჳს .	5 . ე .
თავბრუსხმისათჳს ცხენისა	6 . ვ .
ყელის სიმსივნისა და ტკივილისა .	7 . ზ .
თაყალის ტკივილისა	8 . ჟ .
ყუანისათჳს	9 . თ .
ჭიისათჳს	10 . ი .
სიმსივნისათჳს	11 . ია .
სირაჯისათჳს	12 . იბ .
წარბისაგან ცხენი რო-მ დაიჭი- რო-ს მხრებში	13 . იგ .
გაცეებისა და სრულად ტანის	

გაშეშებისათვის . . . . . 14 . იღ .

მაყაო-სათვის რომელიც რომ

ჩიჩქი ედინება ცხვირით . . . 15 . იე .

მუნისა და ქეცისათვის . . . 16 . ივ .

შარდის შეხუთვისათვის . . . 17 . იზ .

ქანთელისა და სრულიად

პირის სენი ერთად იბიე . . . 18 . იწ .

დაჭრილისა , კუსი , იამანისა ,

შუშაყისა , სურგის წახდენისა

მეჭეჭისა , და მაღლისა . . . 19 . ით .

თუქში წყლის ჩადგომისა . . . 20 . კ .

ცხენი რომ არას ჰსჭამდეს

საჭმელს . . . . . 21 . კბ .

ცხვირში რომ სისხლი ჰსდით

დეს ცხენსა ეს წამალი ვაცსაც

არგებს . . . . . 22 . კვ .

დამწურისათვის ვაცსაც არგებს . 23 . კგ .

F 19. 805
2

UNIVERSITY OF TORONTO